

Aluehallintovirasto

Ehkäisevä päihdetyö Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kun- nissa vuonna 2023

Taalu Anne
Markkula Jaana

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualue

181/2023

Aluehallintovirastojen julkaisuja

Regionförvaltningsverkens publikationer

Julkaisija

Lounais-Suomen aluehallintovirasto
Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualue
Sosiaali ja terveydenhuoltoyksikkö

Ehkäisevä päihdetyö Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen
kunnissa vuonna 2023

3.10.2023

-

Anne Taulu ja Jaana Markkula

Aluehallintovirastojen julkaisuja 181/2023

ISSN-2343-3132 (verkkojulkaisu)

ISBN-978-952-5882-72-8

Turku

2023

Tekijät Terveystieteiden tutkimuskeskus Anne Taulu, Lounais-Suomen aluehallintovirasto, Kehittämispäällikkö Jaana Markkula, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos		Julkaisu-aika 3.10.2023	
Julkaisun nimi Ehkäisevä päihdetyö Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa vuonna 2023			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien terveydellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten haittojen ehkäisy on ehkäisevän päihdetyön primääri tavoite. Päihteiden ja tupakka- ja nikotiini tuotteiden käytön ja rahapelaamisen sekä niistä aiheutuvien terveydellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten haittojen ehkäisy on ehkäisevän päihdetyön ensisijainen tavoite.</p> <p>Vaikka tuo tavoite on pysynyt kaiken aikaa samana, on ehkäisevä päihdetyö ollut viime vuosina sote-uudistuksen myötä suurissa muutoksissa. Useissa kunnissa ehkäisevän päihdetyön asiantuntijat ovat siirtyneet vuoden 2023 alussa kunnista hyvinvointialueiden palvelukseen, joka on aiheuttanut sen, että kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteet, resurssointi ja yhdyspinnat on pitänyt rakentaa uudelleen.</p> <p>Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja aluehallintovirastot toteuttivat huhti-toukokuussa 2023 kyselyn, joka lähetettiin kuntien ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöille tai yhdyshenkilöiden puuttuessa ehkäisevästä päihdetyöstä vastaaville. Kyselyssä kartoitettiin kuntien ehkäisevän päihdetyön tilannetta ja rakenteita. Erityisen kiinnostuksen kohteena olivat aiempien vuosien tapaan ehkäisevän päihdetyön rakenteiden osalta se, ovatko kunnat nimenneet lakisääteisen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavan toimielimen, toimiiko kunnassa ehkäisevää päihdetyötä toimeenpaneva monialainen työryhmä, koordinoiko ehkäisevää päihdetyötä nimetty yhdyshenkilö sekä miten ehkäisevä päihdetyö on sisällytetty osaksi kuntien toiminnan suunnittelua.</p> <p>Tässä raportissa esitetyt tulokset kuvaavat Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueen eli Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueiden kuntien ehkäisevän päihdetyön tilannetta keväällä 2023. Saatua tuloksia verrataan vuoteen 2020 ja tulosten pohjalta sekä kansallisiin suosituksiin nojaten raportissa annetaan kunnille suosituksia ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen ja vahvistamiseen. Tavoitteena on tehdä näkyväksi ehkäisevän päihdetyön rakenteiden tilanne, niiden mahdollisuudet ja kehittämistarpeet. Tämän raportin antamaa tietoa toivotaan käsiteltävän kunnissa ja hyvinvointialueilla. Erityisesti raportissa esitetyt suosituksia on hyvä peilata kunnan päihdeoloihin ja ehkäisevän päihdetyön nykytilaan, laatia siltä pohjalta kehittämistoimia sekä kehittää hyvinvointialueiden palveluja kuntien ehkäisevän päihdetyön tueksi.</p> <p>Yhteenvetona ehkäisevän päihdetyön tilasta keväällä 2023 voidaan todeta, että Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueiden kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat olleet murroksessa sote-uudistuksessa ja se näkyy ehkäisevän päihdetyön rakenteiden heikentymisenä vuosien 2020 ja 2023 välisenä aikana. Vaikka ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat kehittyneet kokonaisuudessaan huonompaan suuntaan, on moni asia myös säilynyt ennallaan ja muutama rakenne kehittynyt myös myönteiseen suuntaan. Molempien hyvinvointialueiden kunnissa on vielä tehtävää, jotta kaikissa kunnissa päästään lain edellyttämälle tasolle niin rakenteiden kuin myös ehkäisevän päihdetyön sisältöjen ja laadun osalta.</p>			
Asiasanat Ehkäisevä päihdetyö, Ehkäisevän päihdetyön rakenteet, Ehkäisevän päihdetyön suositukset, Lounais-Suomi, kunnat, Satakunnan hyvinvointialue, Varsinais-Suomen hyvinvointialue			
ISSN (painettu) xxxx-xxxx	ISBN (painettu) xxxx-xxxx	ISSN (verkkopainettu) 2343-3132	ISBN (verkkopainettu) 978-952-5882-72-8
Kokonaissivumäärä 75 sivua	Kieli -	Hinta -	
Julkaisija Lounais-Suomen aluehallintovirasto	Paino -		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa: lait ja suositukset	9
3. Kyselyn toteuttaminen ja arvioinnin periaatteet	13
4. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lounais-Suomen aluehallinto- viraston toimialueen kunnissa	17
4.1 Satakunnan hyvinvointialueen kunnat	18
4.2 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnat	22
4.3 Yhteenveto ja johtopäätökset arvioinnista	40
5. Suositukset kunnille ehkäisevään päihdetyöhön	42
6. Lopuksi	48
Lähteet	53
Liite 1. Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015)	59
Liite 2. Päihdeavainindikaattorit	62

1 Johdanto

Päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien terveydellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten haittojen ehkäisy on ehkäisevän päihdetyön primääri tavoite. Vaikka tuo tavoite on pysynyt kaiken aikaa samana, on ehkäisevä päihdetyö ollut viime vuosina sote-uudistuksen myötä suurissa muutoksissa niin järjestämisen kuin myös resurssoinnin osalta. Vuonna 2015 voimaan tullut ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskeva laki (523/2015) toi ehkäisevään päihdetyöhön vahvasti mukaan myös haitat muille kuin päihteiden käyttäjälle itselleen, eli haitat läheisille, yhteisöille ja yhteiskunnalle. Vuonna 2021 sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskeva laki (612/2021) toi puolestaan tullessaan muutoksen siihen, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen mukaan lukien ehkäisevä päihdetyö, kuuluu nyt kuntien lisäksi myös hyvinvointialueille (sote-järjestämislaki 612/2021; EPT-laki 523/2015; ks. terveydenhuoltolaki 1326/2010, 20 §; sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Useissa kunnissa ehkäisevän päihdetyön asiantuntijat ovat siirtyneet vuoden 2023 alussa kunnista hyvinvointialueiden palvelukseen, joka on aiheuttanut sen, että kuntien ehkäisevä päihdetyö on ollut voimakkaassa muutoksessa. Koska tämä kysely toteutettiin kunnille varhain vuoden 2023 keväällä, ovat monet kunnat olleet vasta valmistelemassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä ehkäisevän päihdetyön resurssointia ja rakenteita uudelleen, muuttuneen tilanteen vuoksi. Kyselyn toteutusajankohta on ollut sellainen, että myös hyvinvointialueet ovat toimineet vasta muutaman kuukauden ajan. Edellä kuvattu muutostilanne, ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiden vaihdokset sekä uusien työntekijöiden mukaantulo ehkäisevän päihdetyön kentälle heijastuvatkin monin tavoin nyt toteutetun kyselyn tiedonkeruuseen ja sen tuloksiin. Tässä kyselyssä kartoitettiin siis nimenomaan kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteita, ei hyvinvointialueiden hyvinvointialuetasoista koordinaatiota, suunnitelmia tai työryhmiä.

Kun katsotaan ajassa taaksepäin, on ehkäisevän päihdetyön kyselyillä pitkä historia. Ehkäisevän päihdetyön tilaa kunnissa on kartoitettu valtakunnallisesti jo vuosina 2001, 2011, 2013, 2016 ja 2020 (Warpenius 2002; Strand 2011; Markkula ym. 2014; Markkula & Warpenius 2017; Warpenius & Markkula 2018; Warpenius & Markkula 2020a; Warpenius & Markkula 2020b). Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen osalta ehkäisevän päihdetyön tilaa kunnissa on kartoitettu puolestaan jo vuosina 2013 (Hamilas 2014), 2016 (Taulu 2017) ja 2020 (Taulu & Markkula 2020) sekä nyt vuonna 2023, jonka tuloksista tässä julkaisussa raportoidaan.

Edellisessä vuonna 2020 tehdyssä valtakunnallisessa selvityksessä havaittiin, että ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa olivat vahvistuneet Manner-Suomen kunnissa vuodesta 2016, jolloin laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) oli juuri tullut voimaan. Vuonna 2020 Manner-Suomen kunnista 77 prosenttia oli nimennyt lain mukaisen ehkäisevän päihdetyön toimielimen tai työryhmän, jolle toimielin oli valtuuttanut tehtävänsä. Manner-Suomen kunnista 86 prosentissa toimi kunnallinen tai seudullinen työryhmä, jonka tehtäviin ehkäisevän päihdetyön toimeenpano kuului. Ehkäisevää päihdetyötä koordinoiva kunnallinen tai seudullinen yhdyshenkilö toimi puolestaan 91 prosentissa kunnista. Osuus oli suurempi kuin vuonna 2016 (84 %). Suurimmalla osalla (96 %) kunnista oli jokin suunnitelma, joka sisälsi ehkäisevän päihdetyön. Yleisimmin tämä suunnitelma oli hyvinvointikertomus ja -suunnitelma. Vuonna 2020 noin kahdessa kolmasosassa (69 %) Manner-Suomen kunnista oli kokonaisarvion perusteella vahvat rakenteet, eli niissä oli kunnossa kaikki tässä arvioissa tarkastellut ehkäisevän päihdetyön perusrakenteet. Vuonna 2016 vastaava osuus oli vain 35 prosenttia. Vuoden 2020 kyselyn jälkeen voitiin todeta, että ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskeva laki (523/2015) ja sitä tukeva toimintaohjelma ovat edistäneet merkittävästi päihdetyön rakenteiden kehitystä kunnissa.

Muutoksia on tapahtunut lainsäädännön lisäksi myös kansallisissa linjauksissa. Osana vuonna 2021 julkaistua ensimmäistä kansallista päihde- ja riippuvuusstrategiaa (Kotovirta ym. 2021) tehtiin Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman väliarviointi sekä päivitys (Markkula ym. 2021). Strategian

yhdeksi tavoitteeksi asetettiin ehkäisevän päihdetyön koordinoinnin, laadun sekä vaikuttavuuden arvioinnin vahvistaminen kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman väliarvioinnissa painotettiin puolestaan, että kuntien on tarpeen päivittää ehkäisevän päihdetyön perusrakenteet sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä sekä kiinnittää huomiota ehkäisevän päihdetyön laatuun niin rakenteiden kuin eri hallinnonalojen hyväksi todettujen toimien osalta. Päihde- ja riippuvuusstrategian sateenvarjon alla on julkaistu lisäksi Rahapelipoliittinen ohjelma (STM 2022) sekä tupakka- ja nikotiinipolitiikan kehittämistyöryhmän ehdotukset (Tupakka- ja nikotiinipolitiikan kehittämistyöryhmä 2023), jotka tukevat osaltaan ehkäisevää työtä.

Nyt julkaistavan selvityksen mukaan Lounais-Suomen aluehallintoviraston kunnissa ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat kehittyneet vuodesta 2020 kevääseen 2023 kokonaisuudessaan huonompaan suuntaan, vaikka moni asia on säilynyt ennallaan ja myönteistäkin kehitystä on tapahtunut. Keväällä 2023 kaikissa Satakunnan hyvinvointialueen kunnissa (n=16) toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö ja niistä vain yksi oli sellainen, jota ei oltu nimetty virallisesti. Vuonna 2020 tilanne oli täysin vastaava. Vuoden 2023 osalta Satakunnassa on nähtävissä, että hyvinvointialueuudistus on tuonut tullessaan muutoksia siihen, mihin toimialaan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt sijoittuvat sekä kuinka laajalla toimialalla, millä nimikkeillä ja millaisella työajalla he kuntakentässä toimivat. Tarkemmin kokonaisuuteen voi perehtyä luvun 4 taulukossa 2.

Keväällä 2023 Satakunnan hyvinvointialueen kunnissa (n=16) ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain mukainen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä oli nimetty 81,3 prosentissa (n=13) Satakunnan kunnista. Määrä on samalla tasolla kuin vuonna 2020. Keväällä 2023 ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä toimi sen sijaan vain 62,5 prosentissa kunnista (n=10), kun vuonna 2020 kaikissa Satakunnan kunnissa toimi ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä. Keväällä 2023 ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma oli enää 75 prosentissa kunnista

(n=12), kun vuonna 2020 lähes kaikissa Satakunnan kunnissa (94,1 %, n=16) oli laadittu lain edellyttämä suunnitelma.

Tarkasteltaessa Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kuntia (n=27), oli ehkäisevän päihdetyön rakenteiden kohdalla tapahtunut Satakunnan hyvinvointialueen tapaan niin positiivista kuin myös negatiivista kehitystä vuosien 2020 ja 2023 välillä. Virallisesti niemettyjen yhdyshenkilöiden määrä oli kasvanut vuoden 2020 (77,8 %, n=21) ja kevään 2023 (88,9 %, n=24) välillä, kun samanaikaisesti kokonaan nimeämättömien yhdyshenkilöiden määrä oli kasvanut vuodesta 2020 vuoteen (3,7% %, n =1) 2023 yhdellä (7,4 %.n=2). Myös Varsinais-Suomessa vuoden 2023 osalta on nähtävissä, että hyvinvointialueudistus on tuonut tullessaan muutoksia siihen, mihin toimialaan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt sijoittuvat sekä kuinka laajalla toimialalla, millä nimikkeillä ja millaisella työajalla he kuntakentässä toimivat.

Keväällä 2023 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnissa (n=27) ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain mukainen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä oli nimetty vain 59,3 prosentissa (n=16) Varsinais-Suomen kunnista. Määrä oli laskenut selvästi vuoden 2020 tasosta (70,4 prosentissa, n=19). Keväällä 2023 ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä toimi myös vain 59,3 prosentissa kunnista (n=16), kun vuonna 2020 vastaava luku oli ollut 70,4 prosenttia (n=19). Keväällä 2023 ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma oli laadittu 88,9 prosentissa kunnista (n=24), kun vuonna 2020 vastaava luku oli 92,6 prosenttia (n=16).

Tämän Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kuntien ehkäisevän päihdetyön raportti koostuu kuudesta luvusta. Johdannon jälkeen luvussa 2 on avattu kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteet niin lainsäädännön kuin myös suositusten avulla. Luvussa 3 on kuvattu, miten tämä kysely on toteutettu ja mihin raportissa toteutettu arviointi perustuu. Luvussa 4 on koottu Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueiden kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteita kuvaava tilanne keväällä 2023 sekä tapahtunut muutos vuoteen 2020 verrattuna. Tilanne on kuvattu niin tekstimuodossa, taulukkomuodossa kuin

myös visuaalisten kuvioiden avulla. Luvussa 5 on koottu kunnille suositukset siitä, miten laadukasta ehkäisevää päihdetyötä voi toteuttaa ja luvussa 6 on koottu yhteen kokoavasti kuntien ehkäisevän päihdetyön taustalla vaikuttavia tekijöitä, lainsäädäntöä sekä suosituksia.

2 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa: lait ja suositukset

Vaikka ehkäisevää päihdetyötä voidaan järjestää ja koordinoida kunnissa monin eri tavoin kuntien itsehallinnon hengessä, on seuraavat perusrakenteet tunnistettu aiemmissa selvityksissä sellaisiksi, joilla voidaan edesauttaa työn suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä:

- 1) ehkäisevän päihdetyön johtamisesta vastaava toimielin tai vastaava,
- 2) ehkäisevän päihdetyön toimeenpanosta vastaava monialainen työryhmä,
- 3) ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta vastaava taho, kuten yhdyshenkilö tai koordinaattori,
- 4) ehkäisevää päihdetyötä ohjaava suunnitelma, kuten hyvinvointikertomus- ja suunnitelma (ks. myös Markkula ym. 2022; Warpenius & Markkula 2020a; Markkula & Warpenius 2017; Warpenius & Markkula 2018; Markkula ym. 2014, Soikkeli & Warsell 2013).

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä sekä laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä edellyttävät nimeämään kunnissa ehkäisevän päihdetyön toimielimen sekä viemään ehkäisevän päihdetyön osaksi kunnan toiminnan suunnittelua. Nämä yhdessä työtä koordinoivan henkilön ja työtä suunnittelevan ja käytännössä toimeenpanevan monialaisen työryhmän kanssa muodostavat perustan tehokkaalle päihteiden käytön, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä haitallisen rahapelaamisen vähentämiselle ja haittojen ehkäisylle. Kunta voi itsehallintonsa puitteissa päättää minkä kuntalain (410/2015, 30 §) mukaisen toimielimen (esim.

valtuusto, kunnanhallitus, lautakunta, valiokunta, toimikunta ja jaosto) tehtäväksi se antaa ehkäisevän päihdetyön. Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevassa laissa on lueteltu toimielimen vastuulle kuuluvat tehtävät (ks. liite 1).

Vuoden 2023 alusta vastaavat tehtävät ovat kuuluneet kunnan lisäksi myös hyvinvointialueelle. Käytännössä kunnan toimielin ei välttämättä hoida itse ehkäisevän päihdetyön tehtäviä vaan se johtaa, seuraa ja arvioi niiden toteutumista. Se on keskeisessä asemassa sen varmistamisessa, että ehkäisevän päihdetyön tavoitteista ja toimista sekä yhdyspintatyöstä sovitaan osana vuosittaisia kunnan ja hyvinvointialueen neuvotteluja. Vuonna 2020 monessa kunnassa toimi sosiaali- ja terveyslautakunta ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavana toimielimenä, vaikkakin sote-uudistusta ennakoitujen enenevässä määrin tehtäviä oli siirretty hyvinvointilautakunnille tai vastaaville. Yleensä toimielin antaa vastuun käytännön toimeenpanosta jollekin toiselle kunnan monialaiselle ryhmälle, kuten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tai ehkäisevän päihdetyön työryhmälle (ks. myös Markkula ym. 2022).

Monialainen toimeenpaneva työryhmä on parhaimmillaan se, joka saa kunnan yhdessä tehtävän ehkäisevän päihdetyön eloon. Se varmistaa, että kunnan eri hallinnonalojen, hyvinvointialueen, poliisin, alkoholihallinnon, tupakkavalvonnan, järjestöjen ja seurakuntien ehkäisevää päihdetyötä koskevat toimet kootaan yhteen suunnitelluksi toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi. Yhteisesti jaettuun ymmärrykseen kunnan päihde-, tupakka- ja rahapelioloista perustuvat tavoitteet sekä niitä tukevat toimet, joiden toteutumista seurataan ja raportoidaan, vievät kokonaisuutta eteenpäin. Parhaimmillaan monialainen työryhmä edesauttaa ehkäisevässä päihdetyössä onnistumista tuoden yhteen eri toimijat sekä niiden taidot, asiantuntemuksen ja henkilökohtaiset ja ammatilliset verkostot yhteisen päämäärän edistämiseksi (EMCDDA 2019). Onnistunutta työtä edistää työn selkeä johtaminen, säännöllinen kokoontuminen ja tehdyn työn tavoitteiden yhteinen seuranta ja arviointi.

Monialaisia ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpanevia työryhmiä voivat olla esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä tai ehkäisevän päihdetyön ryhmä. Kunnat ovat voineet myös yhdistää voimansa ja

koota monialaisen ehkäisevää päihdetyötä laajasti edistävän työryhmän seututasolle. On hyvä keskustella työryhmätyöskentelystä yhdessä hyvinvointialueen kanssa, ja sovittaa kunnan työtä yhteen myös hyvinvointialueen kanssa sopien työnjaosta eri työryhmien kesken esimerkiksi yhteisellä vuosikellolla, ja näin saada mahdollisimman paljon synergiaa eri tasoilla tehtävästä työstä. (Ks. myös Markkula ym. 2022.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevassa laissa veloitetaan kuntia nimittämään vastuutaho hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Käytännössä vastuutaho voi olla järjestetty monin tavoin. Ehkäisevän päihdetyön osalta on todettu, että vastuutahon nimittäminen kunnan keskushallintoon sekä koordinaatiosta käytännössä vastaavan tahon, kuten yhdyshenkilön tai koordinaattorin nimittäminen tukevat ehkäisevän päihdetyön koordinaatiota (ks. esim. Warpenius 2002; Markkula ym. 2022). Vastuutaho vie ehkäisevän päihdetyön osaksi poliittista päätöksentekoa ja talouden ja toiminnansuunnittelua sekä varmistaa, että lakisääteinen toimielin on kunnassa asetettu ja huolehtii tehtävistään.

Kunnan ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava yhdyshenkilö tai koordinaattori on aihealueen asiantuntija, siitä viestijä, verkostotyön käynnistäjä ja koordinaattori sekä yhdessä sovittujen toimien edistäjä, seuraaja ja arvioija. Edellä mainittuja tehtäviä on kuvattu tarkemmin esimerkein Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille -julkaisussa (Markkula ym. 2022). Yhdyshenkilöä nimittäessä on tärkeää pohtia mitkä ovat kunnan tarpeet sekä mihin yhdyshenkilön kunnassa on tarpeen panostaa, jotta työllä olisi eniten vaikuttavuutta ja että hänen työnsä parhaiten edistäisi lakisääteisten tehtävien toteuttamista kunnassa. Pienissä kunnissa yhdyshenkilö tai koordinaattori voi olla useamman kunnan yhteinen tai yhdistetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatiosta vastaavan tehtäviin. Tehtävänkuvaa ja käytettävissä olevaa työaikaa on tärkeää peilata yhteen, jotta tehtävässä on käytännössä mahdollista onnistua. Kunnan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö tai koordinaattori toimii tiiviissä yhteistyössä hyvinvointialueen vastaavissa tehtävissä toimivan kanssa varmistaen sujuvan tiedonkulun ja toimien yhteensovittamisen arjessa.

Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain (523/2015, 5§) mukaan ehkäisevä päihdetyö kuuluu osaksi kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä sitä koskevaa suunnittelua ja raportointia.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain (612/2021, 6 §) mukaan kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä tulee seurata, ja niistä sekä toteutetuista toimenpiteistä tulee raportoida vuosittain kunnan valtuustolle. Lisäksi valtuustolle tulee laatia näistä tiedoista kerran valtuustokaudessa hyvinvointikertomus- ja suunnitelma sekä toimitettava se tiedoksi myös hyvinvointialueelle. Kunnan on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin.

Osana tätä kokonaisuutta ehkäisevästä päihdetyöstä ja päihde-, tupakka- ja rahapelitilanteesta väestöryhmittäin ja alueittain raportoidaan valtuustolle vuosittain sekä nämä asiat sisällytetään hyvinvointikertomukseen ja -suunnitelmaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kunnassa valitut keskeiset päihde-, tupakka- ja rahapelitilannetta kuvaavat mittarit ja tavoitteet, toimet ja varatut resurssit sekä vastuunjako kuvataan hyvinvointikertomuksessa (THL 2016a; Markkula ym. 2022).

Valtuustokausittaisen hyvinvointikertomus- ja suunnitelmatyön tueksi voidaan kuntaan tai seudulle koostaa erillinen pidemmän tähtäimen ehkäisevää päihdetyötä koskeva suunnitelma, joka kokoaa yhteen tehtävän työn tavoitteineen ja toimineen. Idea on, että tästä pidemmän aikavälin suunnitelmasta nostetaan kullekin valtuustokaudelle priorisoidut tavoitteet ja toimet hyvinvointikertomukseen ja -suunnitelmaan. Samoin keskeisissä ikäkausittaisissa (esim. lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, suunnitelma ikääntyvän väestön tukemiseksi) tai muissa suunnitelmissa (esim. turvallisuussuunnitelma), joissa on selvä yhteys päihde-, tupakka- ja rahapeli-ilmiöihin, on hyvä nostaa niihin sopivia sisältöjä mahdollisesta erillisestä ehkäisevän päihdetyön suunnitelmasta. On tärkeää varmistaa, että eri suunnitelmien tavoitteet ovat yhteneväiset sekä keskustelevat myös hyvinvointialuetason toiminnansuunnittelun kanssa. (Markkula ym. 2022.)

Tämänhetkinen muutostilanne, jossa hyvinvointialueet käynnistävät työtään korostaa entisestään kuntien toimivien rakenteiden merkitystä. Ne voivat sujuvoittaa yhteistyön käynnistymistä ja varmistaa eri toimijoiden työn yhteensovittamista sekä ennen kaikkea varmistaa kunnassa tehdyn työn jatkuvuutta. Rakenteilla voidaan myös varmistaa tehdyn työn laatua kokoamalla eri toimijoiden voimavarat yhteen ja suunnata toimia vaikuttaviin menetelmiin systemaattista seurantaa ja arviointia unohtamatta. On kuitenkin muistettava, että yksistään vain rakenteilla ei taata laadukasta ehkäisevää päihdetyötä. Tarvitaan rakenteiden laadukasta toteuttamista sekä motivoituneita, sitoutuneita ja innostuneita toimijoita kunnan eri hallinnonaloilta, hyvinvointialueilta, järjestöistä, seurakunnista sekä eri viranomaistoimijoiden joukosta, kuten alkoholilupahallinnosta, tupakkavalvonnasta ja poliisista, jotka kukin osana toimenkuvaansa toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä sekä päihde-, tupakka- ja rahapelihaittoja ehkäisevää ja vähentävää työtä.

3 Kyselyn toteuttaminen ja arvioinnin periaatteet

THL ja aluehallintovirastot kartoittivat huhti-toukokuussa Ehkäisevä päihdetyö kunnissa 2023 -kyselyllä ehkäisevän päihdetyön tilaa ja rakenteita kunnissa. Kyselyssä huomioitiin myös seudullisten eli muutamien kuntien tai kuntaryppäiden yhteistyössä muodostamien rakenteiden mahdollisuus. Tällä ei kuitenkaan tarkoitettu hyvinvointialueen koordinoimia rakenteita eli esimerkiksi hyvinvointialuetasosta koordinaattoria, suunnitelmia tai työryhmiä. Kysely toteutettiin lähettämällä kaikkiin Manner-Suomen kuntien kirjaamoihin pyyntö välittää kysely vastattavaksi ehkäisevästä päihdetyöstä vastaaville yhdyshenkilöille tai koordinaattoreille. Tiedonkeruu toteutettiin webropol-kyselynä. (Ks. lisää kyselystä THL:n verkkosivuilta: www.thl.fi/ehkaisevapaihdeyto > Ehkäisevän päihdetyön johtaminen >

Ehkäisevän päihdetyön arviointi ja seuranta > Ehkäisevä päihdetyö kunnissa - kysely).

Kyselyllä selvitettiin muun muassa kuntien ehkäisevän päihdetyön:

- yhdyshenkilön olemassaoloa, resursseja ja tehtäviä,
- johtamista ja yhteistyötä,
- suunnittelua ja seurantaan,
- sisältöjä ja painotuksia,
- vahvuuksia ja kehittämiskohteita.

Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella kysely lähetettiin Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueiden kuntien (n=43) kirjaamoihin 24.4. Vastausaikaa annettiin 26.5. saakka. Vastausten saamisen varmistamiseksi ensimmäinen muistutus lähetettiin ennen kyselyajan päättymistä 10.5 niiden kuntien kirjaamoihin, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn (n=34). Kyselyajan päätyttyä kunnista vastaamatta oli jättänyt 20 kuntaa. Näin ollen toinen muistutus lähetettiin kyselyajan päättymisen jälkeen, jonka jälkeen kyselyyn saatiin 15 kunnan vastaukset. Vielä viisi kuntaa jätti vastaamatta toisen muistutuksen jälkeen. Viimeisessä vaiheessa vastaamatta olevien viiden kunnan osalta lähestyttiin kyselyllä suoraan kuntien johtoa kunnasta riippuen 1-2 kertaa, jotta ehkäisevän päihdetyön rakenteita koskevaan neljään kysymykseen saataisiin vastaukset. Lopulta kaikki Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnat (n=43) eli 16 Satakunnan hyvinvointialueen kuntaa ja 27 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kuntaa vastasivat kyselyyn.

Kyselyn tulokset koottiin yhteen ja analysoitiin heinä-elokuun aikana, jonka jälkeen ehkäisevän päihdetyön rakenteita kuvaavat yhteenvetotaulukot lähetettiin 7.8. tarkistettavaksi Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialuiden kuntiin. Kunnille annettiin aikaa tarkistaa ja korjata vastauksiaan 16.8. saakka. Tarkistuskierroksen jälkeen yhdeksän Satakunnan hyvinvointialueen kuntaa ja 16 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kuntaa korjasi ja/tai täydensi vastauksiaan. Korjaukset ja täydennykset vietiin lopulliseen Lounais-Suomen aluehallintoviraston raporttiin sekä toimitettiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselle valtakunnallista raporttia varten.

Valtakunnalliset tulokset kyselystä raportoidaan alkusyksyllä 2023 ilmestyvässä THL:n Tutkimuksesta tiiviisti -julkaisussa.

Tässä raportissa kuvataan Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kuntien osalta ehkäisevän päihdetyön keskeisimpien rakenteiden (a – c) tilanne, eli löytyykö kunnista:

- a) nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö,
- b1) nimetty ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä,
- b2) ehkäisevää päihdetyötä toimeenpaneva monialainen työryhmä,
- c) ajantasainen toimintasuunnitelma, johon ehkäisevä päihdetyö sisältyy.

Kyselyn vastauksiin pohjautuvan arvioinnin tulokset on esitetty hyvinvointialueittain, niin että luvun 4 taulukoissa on annettu kullekin kunnalle arvio sen mukaan, onko kunnassa kyseistä rakennetta. Arvioinnin tulokset on esitetty luvun 4 taulukoissa koodein (+, +/-, -, ? ja x) sekä sanallisesti ("Kyllä", "Lähes", "Ei", "Ei osaa sanoa", "Ei vastausta"). Luvun 4 taulukoissa on lisäksi käytetty tarpeen mukaan taustaväriä, jotta kunnat voivat helposti tunnistaa mahdolliset kehittämiskohteet: sinisellä värillä on merkitty "Lähes" -arvio, punaisella värillä "Ei" -arvio ja harmaalla on merkitty kunnat, joista ei saatu vastausta tai jotka eivät ole osanneet vastata kysymyksiin. Lisäksi on koostettu arviot hyvinvointialueilta kuvioihin, joissa vuoden 2023 tilannetta verrataan edellisen kyselyn tuloksiin vuodelta 2020. Prosenttiluvut kuvioissa eivät välttämättä summaudu tasan 100 prosenttiin pyöristysten vuoksi. Kuvioissa on korostettu vertailutietoa kuvaavaa palkkia (vuosi 2020 / koko maa) raidoituksella. Arvioinnin kriteerit on kuvattu tarkemmin rakenteittain (a-c) taulukossa 1.

Tulosten raportoinnissa ja sen pohjalta tehdyssä arvioinnissa on tärkeää huomioida, että raportti kuvaa kyselyn vastausajankohtaa eli huhti-toukokuuta 2023 ja että kysely perustuu kyselyn vastaajien antamiin vastauksiin. Koska ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöissä on tapahtunut osin hyvinvointialueuudistuksen johdostakin suuria muutoksia, on virhemarginaali vastauksissa vuotta 2020 suurempi.

Taulukko 1. Arviointiasetelma

Arvio	Kriteerit
<p>+ Kyllä</p>	<p>a. Kunnassa on nimetty kunnallinen / seudullinen yhdyshenkilö b1. Kunnassa on nimetty vastaava toimielin TAI kunnassa tai seudulla toimii toimielimien valtuuttama monialainen työryhmä b2. Kunnassa tai seudulla toimii toimeenpaneva monialainen työryhmä c. Kunnassa on ajantasainen kunnallinen tai seudullinen toimintasuunnitelma, jossa ehkäisevä päihdetyö on huomioitu</p>
<p>+/- Lähes</p>	<p>a. Kunnassa toimii kunnallinen / seudullinen yhdyshenkilö, muttei nimettynä b1. - b2. Kunnassa tai seudulla toimii toimeenpaneva monialainen työryhmä, joka kattaa vain osan ikäryhmistä c. Kunnassa on valmisteilla kunnallinen tai seudullinen toimintasuunnitelma tai se kattaa vain osan ikäryhmistä</p>
<p>- Ei</p>	<p>a. Kunnassa ei ole nimetty, eikä toimi kunnallista / seudullista yhdyshenkilöä b1. Kunnassa ei ole nimetty vastaavaa toimieliintä b2. Kunnassa tai seudulla ei toimi toimeenpanevaa monialaista työryhmää c. Kunnassa ei ole kunnallista tai seudullista toimintasuunnitelmaa</p>
<p>? Ei osaa sanoa</p>	<p>a. - b1. Ei osaa sanoa b2. Ei osaa sanoa c. Ei osaa sanoa</p>
<p>x Ei vastausta</p>	<p>a. - b1. Ei vastausta b2. Ei vastausta c. Ei vastausta</p>

4 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa

Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueella on kaksi hyvinvointialuetta: Satakunnan hyvinvointialue ja Varsinais-Suomen hyvinvointialue, joissa on yhteensä 43 kuntaa. Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialuetta tarkasteltaessa Satakunnan hyvinvointialueen keskuskaupunki on Pori ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueen Turku. Vuonna 2022 Satakunnan alueen kunnista 68,8 prosenttia (n=11) ja Varsinais-Suomen alueen kunnista 63,0 prosenttia (n=17) oli pieniä, alle 10 000 asukkaan kuntia (Tilastokeskus, 31.12.2022).

Satakunnan ja Varsinais-Suomen tilanne päihdeavainindikaattorien näkökulmasta katsottuna eroaa hieman toisistaan (ks. lisää THL, Sotkanet: www.sotkanet.fi). Jotta tarkastelu tukisi mahdollisimman hyvin niin kuntien ehkäisevää päihdetyötä kuin myös hyvinvointialueilla tehtävää ehkäisevää päihdetyötä, on tarkastelu tehty hyvinvointialueittain verraten tuloksissa olevia poikkeamia koko maahan. Pääpaino alaluvuissa on kuitenkin Ehkäisevä päihdetyö kunnissa 2023 -kyselyn tulosten esittämisessä ehkäisevää päihdetyötä tukevien rakenteiden osalta. Arvioinnin tulokset on esitetty kunnittain taulukoissa, jotta kuntien ja hyvinvointialueiden olisi mahdollisimman helppo tunnistaa omat kehittämiskohteensa sekä ennen kaikkea löytää hyviä esimerkkejä ehkäisevän päihdetyön rakenteista muista alueen kunnista. Lopuksi yhteenveto-luvussa on vielä vertailtu aluehallintoviraston toimialueen hyvinvointialueiden tilannetta toisiinsa sekä aluehallintoviraston alueeseen sekä koko maahan.

4.1 Satakunnan hyvinvointialueen kunnat

Vuonna 2022 Satakunnassa oli 16 kuntaa, joissa oli kaikkiaan 212 653 asukasta. Alueen muodostivat Rauman, Porin ja Pohjois-Satakunnan seutukunnat. Suurin väestökeskittymä oli 83 205 asukkaan Pori. Taajama Porin keskustan ympärillä oli lähes yhtenäinen Meri-Porista Harjavaltaan saakka. Rauman keskustan ympäristö oli selkeästi toiseksi suurin väestökeskittymä 38 667 asukkaallaan. Kolmanneksi suurin keskittymä oli Ulvilassa, jossa asukkaita oli 12 599. Suuressa osassa aluetta asutus oli harvaa. Satakunnan kunnista vain 31,3 prosenttia (n=5) eli Eura, Kankaanpää (johon aiempi Honkajoen kunta liittyi vuoden 2021 alussa) Pori, Rauma ja Ulvila olivat suuria, yli 10 000 asukkaan kuntia. Suurin osa kunnista (n=11, 68,8 %) eli Eurajoki, Harjavalta, Huittinen, Jämijärvi, Karvia, Kokemäki, Merikarvia, Nakkila, Pomarkku, Siikainen ja Säkyä olivat puolestaan alle 10 000 asukkaan kuntia. (Tilastokeskus, 31.12.2022.)

Päihdeavainindikaattorit:

Sotkanetin päihdeavainindikaattorit antavat tärkeää tietoa Satakunnan hyvinvointialueen kuntien päihdetilanteesta. Päihdeavainindikaattoreita onkin tarkasteltu tässä raportissa siten, että saatavilla olevat Satakunnan alueen tiedot on käyty ensin läpi kokonaisuudessaan vuosien 2021, 2022 ja 2023 osalta ja ne on viety taulukkoon (Liite 2). Ne Satakunnan alueen päihdeavainindikaattorit, jotka ovat poikenneet negatiivisesti koko maan luvuista vähintään noin kaksi prosenttiyksikköä, on merkitty taulukkoon sinisellä värillä ja kuvattu alle tekstimuotoon. Vertailu on tehty kuvaamalla negatiivinen poikkeama suhteessa koko maan indikaattorilukuun. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Vuoden 2023 osalta Satakunnassa ei ollut noin kahden prosenttiyksikön poikkeamia käytettävissä olevissa tuloksissa. Sen sijaan vuonna 2022 niiden 18-64 vuotiaiden sekä yli 64-vuotiaiden asiakkaiden määrä, joiden AUDIT-C-testin tulos oli "alkoholinkäyttö on hallinnassa tai vähäisiä riskejä" oli matalampi Satakunnassa kuin koko maassa maassa. Myös niiden 18-64-vuotiaiden sekä yli 64-vuotiaiden asiakkaiden, joiden AUDIT-C-testin tulos oli "kohonnut riski saada

alkoholihaittoja” oli suurempi Satakunnassa kuin koko maassa. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Vuonna 2022 niiden 18-64-vuotiaiden sekä yli 64-vuotiaiden asiakkaiden, joiden AUDIT-tulos on ”alkoholinkäyttöön liittyvä riski tai mahdollinen alkoholiriippuvuus” oli hieman suurempi Satakunnassa kuin koko maassa. Alkoholista liian käyttävien 20 - 64-vuotiaiden osuus AUDIT-C testin tuloksen mukaan oli Satakunnassa hieman suurempi kuin koko maassa. Alkoholikuolleisuus 20 - 64-vuotiailla oli Satakunnassa koko maata suurempaa ja C-hepatiitti-infektiot kaikki tartuntatavat yhteensä tarkastellen, oli Satakunnassa yleisempää kuin koko maassa. Myös niiden 20 - 64-vuotiaiden määrä, jotka tupakoivat päivittäin määrä oli suurempi Satakunnassa kuin koko maassa. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Vuonna 2021 alaikäisten ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden alkoholin ostot vähittäismyynnistä olivat hieman korkeammalla tasolla Satakunnassa kuin koko maassa. Alaikäisten ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden savukeostot vähittäismyynnistä olivat myös hieman korkeammalla tasolla Satakunnassa kuin koko maassa. Raskauden aikana tupakoineiden osuus sekä raskauden ensimmäisen kolmanneksen jälkeen tupakoideiden osuus oli Satakunnassa suurempi kuin koko maassa. Myös vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheutti haittaa 8. ja 9. luokan oppilaille enemmän Satakunnassa kuin koko maassa. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Ehkäisevä päihdetyö -kysely:

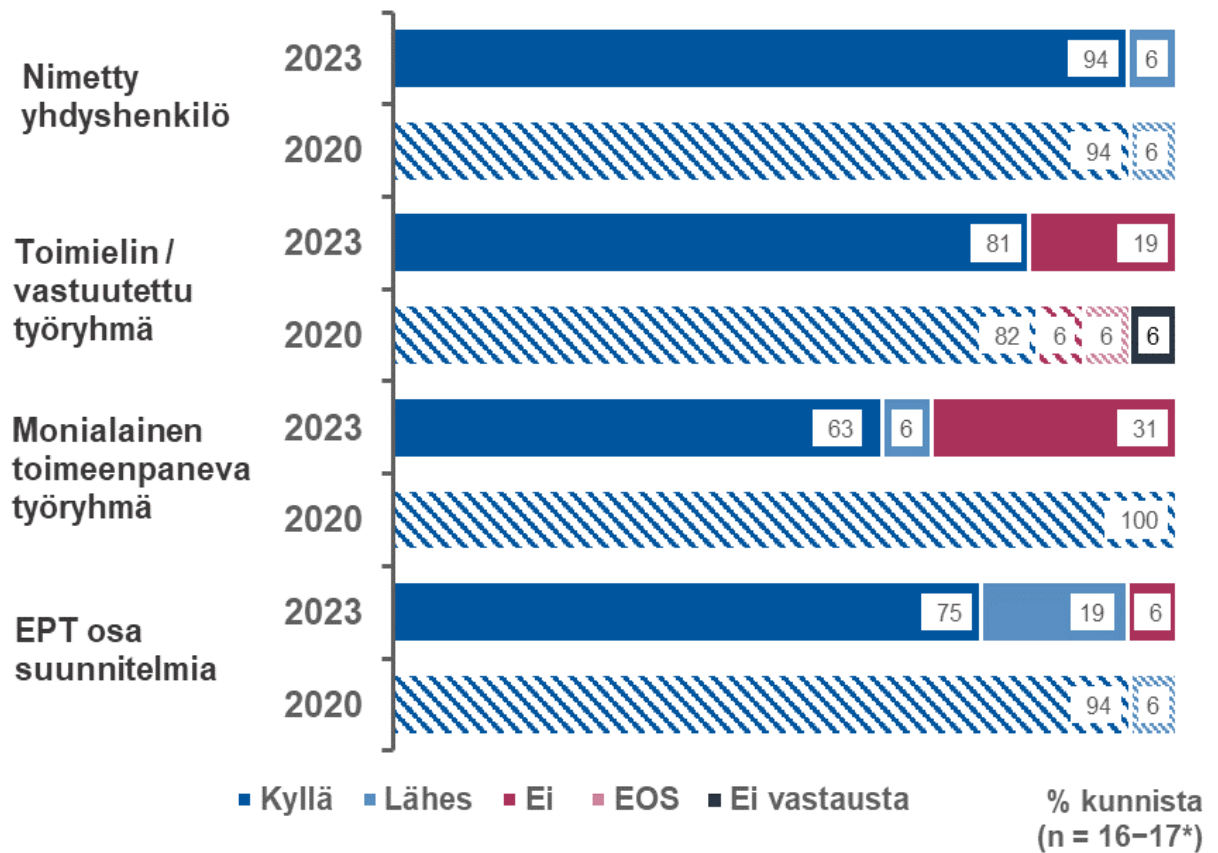
Tarkasteltaessa Satakunnan alueen kuntia (n=16) Ehkäisevä päihdetyö kunnissa 2023 -kyselyn tulosten kautta, oli havaittavissa seuraavia asioita: Vuonna 2023 Satakunnassa 93,8 prosentissa (n=16) kunnista oli nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Vuonna 2020 vastaava luku oli 94,1 % (n=15). Prosenttiosuudet ovat vuosina 2023 ja 2020 toisiaan vastaavat, mutta ne poikkeavat hieman toisistaan, sillä Honkajoen kunta liittyi Kankaanpään kaupunkiin vuoden 2021 alussa. Sama poikkeama näkyy kaikissa alla olevissa

tuloksissa. Vuonna 2023 Satakunnan yhdyshenkilökattavuus oli kokonaisuudessaan 100 prosenttia ja vain yhdessä kunnassa (6,2 %) toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, jota ei ole nimetty virallisesti. Vuonna 2020 tilanne oli täysin vastaava. (Kuvio 1, Taulukko 2, Taulu 2017.)

Vuonna 2023 ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt toimivat eri toimialoilla, kuten hallinnossa, hyvinvointitoimialalla, opetus- ja sivistystoimialalla, vapaa-aikatoimialalla sekä liikunta- ja nuorisotoimialalla. Lisäksi kaksi kuntaa ilmoitti, että ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö toimii kahdella toimialalla. Vuonna 2020 jakautuminen eri toimialojen välillä oli erilainen, sillä silloin yli puolet (52,9 %, n=9) yhdyshenkilöistä toimi kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- tai vapaa-aikatoimialalla, yli kolmasosa (35,3 %, n=6) sosiaali- ja terveystoimialalla ja kaksi (11,8 %) hyvinvointitoimialalla. Hyvinvointialueuudistus on siis tuonut tullessaan muutoksia siihen, mihin toimialaan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt sijoittuvat sekä kuinka laajalla toimialalla, millä nimikkeillä (Kuvio 1, Taulukko 2, Taulu 2017.) ja millaisella työajalla he kuntakentässä toimivat.

Vuonna 2023 ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain mukainen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä oli nimetty 81,3 prosentissa (n=13) Satakunnan kunnista. Määrä on samalla tasolla kuin vuonna 2020 (82,3 %, n=14). Vuonna 2023 ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä toimi sen sijaan vain 62,5 prosentissa kunnista (n=10), kun vuonna 2020 kaikissa Satakunnan kunnissa (100 %, n=17) toimi ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä. Vuonna 2023 ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma oli enää 75 prosentissa kunnista (n=12), kun vuonna 2020 lähes kaikissa Satakunnan kunnissa (94,1 %, n=16) oli laadittu lain edellyttämä suunnitelma. (Kuvio 1, Taulukko 2, Taulu 2017.)

Kuvio 1. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Satakunnan hyvinvointialueen kunnissa vuosina 2023 ja 2020 (% , v 2023 n = 16, % , v 2020 n = 17)

*Honkajoen kunta liittyi Kankaanpään kaupunkiin vuoden 2021 alussa.

Taulukko 2. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo kunnittain Satakunnan hyvinvointialueella huhti–toukokuussa 2023

Kunta	Kunnassa on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö - toimiala - nimike	Kunnassa on ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä (lakisääteinen)	Kunnassa on ehkäisevää päihdetyötä toimeenpaineava monialainen työryhmä	Kunnassa on ehkäisevääK päihdetyötä sisältävä toimintasuunnitelma (lakisääteinen)
	Kyllä / Lähes / Ei / Ei vastausta	Kyllä / Ei / Eos / Ei vastausta	Kyllä /Lähes / Ei / EOS / Ei vastausta	Kyllä / Lähes / Ei /Ei vastausta
Eura	+/- Lähes - kunnassa toimii yhdyshenkilö, ei virallisesti nimetty - hallinto - hallintojohtaja	+ Kyllä - kunnanhallitus	+ Kyllä - kunnan oma toimielimen valtuuttama kunnan yhteistyöryhmä	- Ei
Eura-joki	+ Kyllä - kunnan oma - hyvinvointi/sivistys - hyvinvointikoordinaattori	+ Kyllä - hyvinvointi- ja kunta-kehityslautakunta sekä hyvä mieli -työryhmä	+ Kyllä - kunnan oma hyvä mieli -työryhmä	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - kunnan oma lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Harja- valta	+ Kyllä - kunnan oma - opetus- ja sivistys - ei vastausta	+ Kyllä - sivistys- lautakunta	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointi- työryhmä	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitel- ma - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Huitti- nen	+ Kyllä - kunnan oma - sivistys/ nuoriso- ja liikunta - hyvinvointi- koordinaattori ja nuoriso- ohjaaja	- Ei	- Ei - kunnan oma ehkäisevän päihde- ja mielenter- veysryhmä aloittaa syksyllä 2023	+ Kyllä - kunnan oma päihde- ja mie- lenterveyssuun- nitelma - valmisteilla kun- nan oma hyvin- vointikertomus ja suunnitelma - valmisteilla las- ten ja nuorten hyvinvointi- suunnitelma
Jämi- järvi	+ Kyllä - kunnan oma - hyvinvointi - hyvinvointi- päällikkö	+ Kyllä - hyvinvointi- lautakunta	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointi- lautakunta - seudullinen ehkäisevän päihdetyön ryhmä	+ Kyllä - seudullinen EPT- suunnitelma - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma

Kan- kaan- pää	+ Kyllä - kunnan oma - nuoriso - ei vastausta	+ Kyllä - hyvinvointi- lautakunta	+ Kyllä - seudullinen ehkäisevän päihdetyön monialainen työryhmä	+ Kyllä - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Karvia	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika - hyvinvointi- päällikkö	+ Kyllä - vapaa-ajan- lautakunta	+ Kyllä - kunnan oma moniamma- tillinen hy- vinvointityö- ryhmä	+ Kyllä - seudullinen EPT suunnitelma - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma - seudullinen hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Koke- mäki	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika - etsivä nuori- sotyöntekijä	+ Kyllä - sivistys- ja hyvinvointi- lautakunta	+ Kyllä - kunnan oma eri hallinto- kuntien yh- teinen työ- ryhmä	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitel- ma - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Meri- karvia	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika ja hyvinvointi - ei vastausta	+ Kyllä - hyvinvointi- jaos	- Ei	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitel- ma

Nakki- la	+ Kyllä - kunnan oma - nuoriso - ei vastausta	+ Kyllä - sivistys- valiokunta	+ Kyllä - kunnan oma päihdetyö- ryhmä - seudullinen ehkäisevän päihdetyön ryhmä	+ Kyllä - seudullinen EPT- suunnitelma - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma - seudullinen hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma - kunnan oma lasten ja nuor- ten hyvinvointi- suunnitelma
Po- mark- ku	+ Kyllä - kunnan oma - hyvinvointi - hyvinvointi- koordinaattori	+ Kyllä - hyvinvointi- lautakunta	- Ei	+ / - Lähes - valmisteilla kun- nan oma hyvin- vointikertomus ja suunnitelma
Pori	+ Kyllä - kunnan oma - hallinto - ei vastausta	+ Kyllä - kaupungin- hallitus	+ Kyllä - kunnan oma monialainen ehkäisevän päihdetyön työryhmä ja hyvinvointi- tiimi	+ Kyllä - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma - valmisteilla eh- käisevän päih- detyön ja mie- lenterveyden edistämisen suunnitelma

				- valmisteilla väkivallan ehkäisyyn suunnitelma
Rauma	+ Kyllä - kunnan oma - hallinto - järjestökoordinaattori	+ Kyllä - ehkäisevän päihdetyön toimielin	+ Kyllä - kunnan oma ehkäisevän päihdetyön toimielin	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitelma - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Siikainen	+ Kyllä - kunnan oma - opetus- ja sivistys - vapaa-aikasihteeri	- Ei	- Ei	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Säkylä	+ Kyllä - kunnan oma - hallinto - hyvinvointikoordinaattori	- Ei	- Ei	+ / - Lähes - valmisteilla kunnan oma hyvinvointikertomus ja suunnitelma
Uvila	+ Kyllä - kunnan oma - opetus- ja sivistys - ei vastausta	+ Kyllä - sivistyslautakunta	+ Lähes - kunnan oma nuorten ohjaus- ja palveluverkosto - seudullinen	+ / - Lähes - valmisteilla kunnan oma EPT-suunnitelma - valmisteilla kunnan oma hyvinvointikertomus ja suunnitelma

		Ankkuri		
Yh- teensä	Kyllä: 15 kpl (93,8 %)	Kyllä: 13 kpl (81,3 %)	Kyllä: 10 kpl (62,5 %)	Kyllä: 12 kpl (75,0 %)
	Lähes: 1 kpl (6,2 %)	Ei: 3 kpl (18,7 %)	Ei: 5 kpl (31,3 %)	Lähes: 3 kpl (18,7 %)
	Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)	Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)	Lähes: 1 kpl (6,2 %) Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)	Ei: 1 kpl (6,3 %) Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)

4.2 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnat

Vuonna 2022 Varsinais-Suomessa oli 27 kuntaa, joissa oli kaikkiaan 479 341 asukasta. Alueen muodostivat Loimaan, Salon, Turun, Vakka-Suomen ja Turunmaan seutukunnat. Suurin väestökeskittymä oli 197 900 asukkaan Turku. Salo oli selkeästi toiseksi suurin väestökeskittymä 50 933 asukkaallaan. Kolmas keskittymä oli 35 848 asukkaan Kaarina. Suuressa osassa maakuntaa asutus oli harvaa. Varsinais-Suomen maakunnan kunnista vain 37,0 % (n=10) eli Kaarina, Lieto, Loimaa, Naantali, Paimio, Parainen, Raisio, Salo, Turku ja Uusikaupunki olivat yli 10 000 asukkaan kuntia. Suurin osa (n=17, 63,0 %) eli Aura, Kemiönsaari, Koski TL, Kustavi, Laitila, Marttila, Masku, Mynämäki, Nousiainen, Oripää, Pyhäranta, Pöytyä, Rusko, Sauvo, Somero, Taivassalo ja Vehmaa olivat alle 10 000 asukkaan kuntia. (Tilastokeskus, 31.12.2022.)

Päihdeavainindikaattorit:

Sotkanetin päihdeavainindikaattorit antavat tärkeää tietoa Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kuntien päihdetilanteesta. Päihdeavainindikaattoreita onkin tarkasteltu tässä raportissa siten, että saatavilla olevat Varsinais-Suomen alueen tiedot on käyty ensin läpi kokonaisuudessaan vuosien 2021, 2022 ja 2023 osalta

ja ne on viety taulukkoon (Liite 2). Ne Varsinais-Suomen alueen päihdeavainindikaattorit, jotka ovat poikenneet negatiivisesti koko maan luvuista vähintään noin kaksi prosenttiyksikköä, on merkitty taulukkoon sinisellä värillä ja kuvattu alle tekstimuotoon. Vertailu on tehty kuvaamalla negatiivinen poikkeama suhteessa koko maan indikaattorilukuun. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Vuoden 2023 osalta ainoa noin kahden prosenttiyksikön poikkeama käytettävissä olevissa Varsinais-Suomessa tuloksissa oli, että laittomia huumeita ainakin kerran kokeilleiden ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden määrä oli suurempaa Varsinais-Suomessa kuin koko maassa. Vuonna 2022 sen sijaan ne 18-64 vuotiaat, joiden AUDIT-C-testin tulos oli "alkoholinkäyttö on hallinnassa tai vähäisiä riskejä" oli matalampi Varsinais-Suomessa kuin koko maassa. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Vuonna 2022 ne 18-64-vuotiaat ja yli 64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-C-testin tulos oli "kohonnut riski saada alkoholihaittoja" oli Varsinais-Suomessa merkittävästi suurempi kuin koko maassa. Ne 18-64-vuotiaat ja yli 64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-tulos on "alkoholinkäyttöön liittyy riskejä tai mahdollinen alkoholiriippuvuus" oli selkeästi suurempi Varsinais-Suomessa kuin koko maassa. Niiden 18-64-vuotiaiden sekä yli 64-vuotiaiden määrä, jotka käyttivät alkoholia riskitasolla AUDIT- / AUDIT-C-testin mukaan, oli Varsinais-Suomessa enemmän kuin koko maassa. Niiden päivittäin tupakoivien osuus väestöstä, jolla oli matala koulutus, oli suurempi Varsinais-Suomessa kuin koko maassa. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Vuonna 2021 alaikäisten ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden savukeostot vähittäismyynnistä, olivat hieman korkeammalla tasolla Varsinais-Suomessa kuin koko maassa. Vuosina 2021 ja 2023 laittomia huumeita ainakin kerran kokeilleiden ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden määrä oli korkeammalla tasolla Varsinais-Suomessa kuin koko maassa. Vuonna 2021 myös ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista omalla paikkakunnalla helpoksi huumeiden hankkimisen koki suurempi määrä kuin koko maassa. (Sotkanet, 28.8.2023, Liite 2.)

Ehkäisevä päihdetyö -kysely:

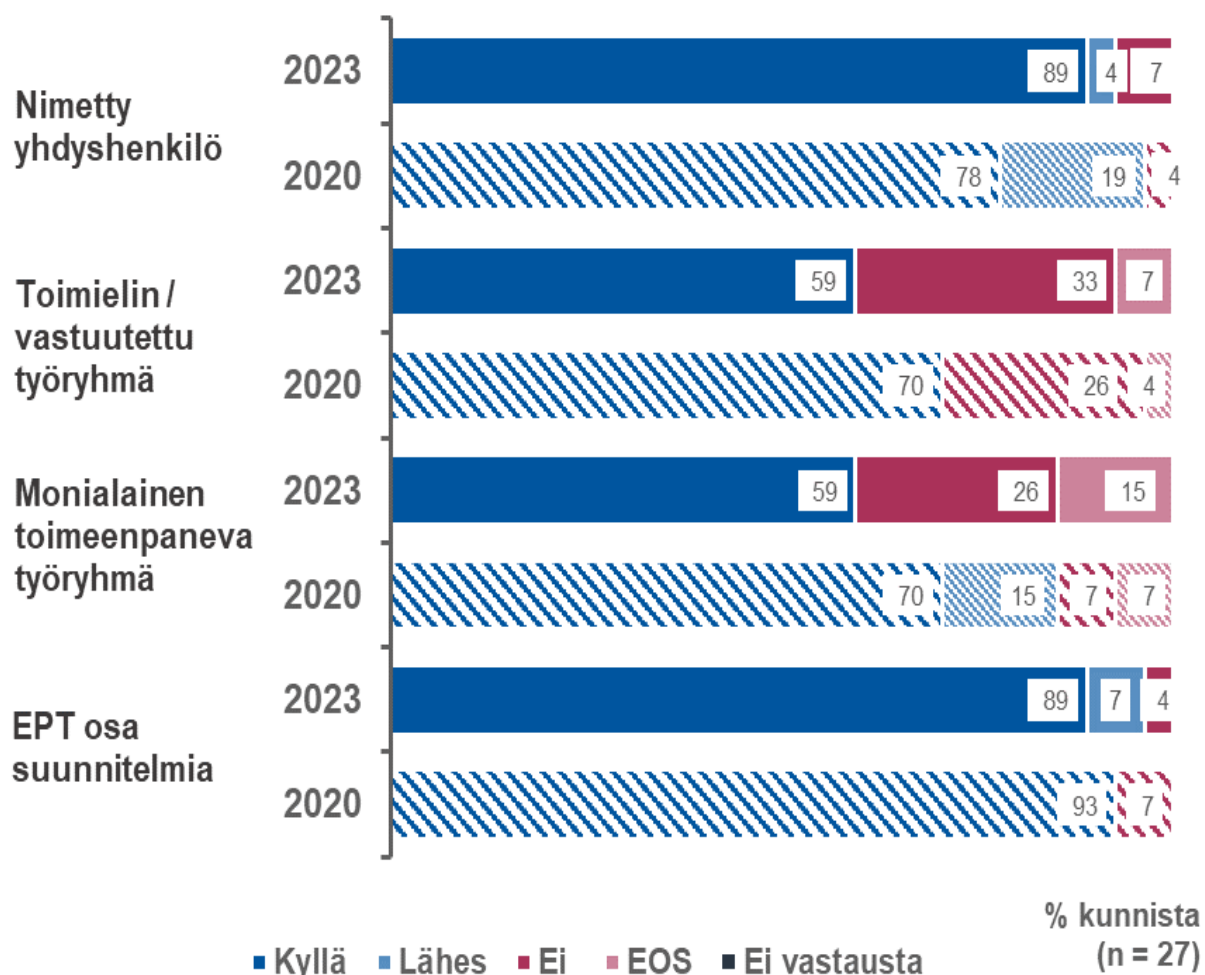
Tarkasteltaessa Varsinais-Suomen alueen kuntia (n=27) Ehkäisevä päihdetyö kunnissa 2023 -kyselyn tulosten kautta, oli havaittavissa seuraavia asioita: Vuonna 2023 Varsinais-Suomessa 88,9 prosentissa (n=24) kunnista oli nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Vuonna 2020 vastaava luku oli 77,8 % (n=21). Vuonna 2023 Varsinais-Suomen yhdyshenkilökattavuus oli kokonaisuudessaan 92,6 prosenttia. Yhdessä kunnassa (3,7 %) toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, jota ei ole nimetty virallisesti ja kahdessa kunnassa (7,4 %) yhdyshenkilöä ei oltu nimetty ollenkaan. Vuonna 2020 Varsinais-Suomen yhdyshenkilökattavuus oli kokonaisuudessaan 96,3 prosenttia (n= 26). Viidessä kunnassa (18,5 %) toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, jota ei ole nimetty virallisesti ja yhdessä kunnassa yhdyshenkilöä ei ollut nimetty ollenkaan. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiden osalta oli siis tapahtunut niin positiivista kuin myös negatiivista kehitystä vuosien 2020 ja 2023 välillä. Virallisesti nimettyjen yhdyshenkilöiden määrä oli kasvanut vuosien 2020 ja 2023 välillä, kun samanaikaisesti kokonaan nimeämättömien yhdyshenkilöiden määrä oli kasvanut vuodesta 2020 vuoteen 2023 yhdellä. (Kuvio 2, Taulukko 3, Taulu 2017.)

Vuonna 2023 ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt toimivat eri toimialoilla, kuten hallinnossa, hyvinvointitoimialalla, opetus- ja sivistystoimialalla, vapaa-aikatoimialalla sekä liikunta- ja nuotisotoimialalla. Lisäksi kaksi kuntaa ilmoitti toimialaksi sivistys/hyvinvointi. Vuonna 2020 jakautuminen eri toimialojen välillä oli erilainen, sillä silloin runsaasti yli puolet (63 %, n17) yhdyshenkilöistä toimi sosiaali- ja terveystoimialalla, 22,2 prosenttia (n=6) kulttuuri-, liikunta-, nuorisotai vapaa-aikatoimialalla, 7,4 % (n=2) hyvinvointitoimialalla ja 3,7 prosenttia (n=1) hallinnossa. Hyvinvointialueuudistus on siis tuonut tullessaan muutoksia siihen, mihin toimialaan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt sijoittuvat sekä kuinka laajalla toimialalla, millä nimikkeillä (Kuvio 2, Taulukko 3, Taulu 2017.) ja millaisella työajalla he kuntakentässä toimivat.

Vuonna 2023 ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain mukainen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama

työryhmä oli nimetty 59,3 prosentissa (n=16) Varsinais-Suomen kunnista. Määrä oli laskenut selvästi vuoden 2020 tasosta (70,4 prosentissa, n=19). Vuonna 2023 ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä toimi myös vain 59,3 prosentissa kunnista (n=16), kun vuonna 2020 vastaava luku oli ollut 70,4 prosenttia (n=19). Vuonna 2023 ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma oli 88,9 prosentissa kunnista (n=24), kun vuonna 2020 vastaava luku oli 92,6 prosenttia (n=16). (Kuvio 2, Taulukko 3, Taulu 2017.)

Kuvio 2. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnissa vuosina 2020 ja 2023 (% , n = 27).

Taulukko 3. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo kunnittain Varsinais-Suomen hyvinvointialueella huhti–toukokuussa 2023

Kunta	Kunnassa on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö - toimiala - nimike	Kunnassa on ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä (lakisääteinen)	Kunnassa on ehkäisevää päihdetyötä toimeenpane va monialainen työryhmä	Kunnassa on ehkäisevää päihdetyötä sisältävä toiminta-suunnitelma (lakisääteinen)
	Kyllä / Lähes / Ei / Ei vastausta	Kyllä / Ei / Eos / Ei vastausta	Kyllä /Lähes / Ei / Eos / Ei vastausta	Kyllä / Lähes / Ei / Ei vastausta
Aura	+ Kyllä Kunnan oma - hyvinvointi - ei vastausta	- Ei	? Eos - seudullinen Ei - kunnan oma	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitelma - valmisteilla kunnan oma hyvinvointikertomus ja suunnitelma
Kaari- na	+ Kyllä - kunnan oma - hallinto - ei vastausta	+ Kyllä - kaupungin- hallituksen hyvinvointi- jaosto	- Ei	+ Kyllä - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Kemi- önsaa- ri	+ Kyllä - kunnan oma - nuoriso	+ Kyllä - kulttuuri- ja vapaa-ajan	+ Kyllä - kunnan oma toimielimen	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitel-

	- ei vastausta	lautakunta	valtuuttama moniamma- tillinen työ- ryhmä	ma - kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Koski	+	+	+	+
TI	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
	- kunnan oma - nuoriso- ja liikunta - hyvinvointi- koordinaattori	- hyvinvointi- lautakunta	- kunnan oma monialainen työryhmä Kosken Verkko	- kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Kusta- vi	+	+	?	+
	Kyllä	Kyllä	Eos	Kyllä
	- kunnan oma - vapaa-aika - hyvinvointi- koordinaattori	- sivistyslau- takunta	- seudullinen Ei - kunnan oma	- kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma
Laitila	+	+	+	+
	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
	- kunnan oma - hallinto - hyvinvointi- koordinaattori	- kaupungin- hallitus sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä	- kunnan oma hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä	- kunnan oma hy- vinvointikerto- mus ja -suunni- telma - valmisteilla kun- nan oma lasten ja nuorten hy- vinvointisuun- nitelma
Lieto	+	-	+	+
	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
	- kunnan oma - hallinto - hyvinvointi-		- kunnan oma päihdeyhteis- työryhmä	- seudullinen EPT- suunnitelma - kunnan oma hy-

	johtaja			vinvointikertomus ja -suunnitelma - kunnan oma lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
Loimaa	+ Kyllä - kunnan oma - sivistys/nuoriso - nuorisosih-teeri	- Ei - syksystä 2023 alkaen sivistyslautakunta	- Ei	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Marttila	+/- Lähes - kunnassa toimii yhdyshenkilö, ei virallisesti nimetty - kulttuuri- ja vapaa-aika - ei vastausta	? Eos	? Eos	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Masku	+ Kyllä - kunnan oma - nuoriso - koulunuoristyöntekijä	? Eos	+ Kyllä - kunnan oma ehkäisevä päihdetyöryhmä	+ Kyllä - seudullinen EPT-suunnitelma (Masku, Mynämäki, Nousiainen) - seudullinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma

Mynämäki	+ Kyllä - kunnan oma liikunta- ja nuorisoliikunta- ja nuorisopalveluvastaava	+ Kyllä - hyvinvointijaosto	+ Kyllä - kunnan oma toimielimen valtuuttama EPT-työryhmä	+ Kyllä - seudullinen EPT-suunnitelma (Masku, Mynämäki, Nousiainen) - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Naantali	+ Kyllä - kunnan oma sivistys/hyvinvointi- ja hyvinvointikoordinaattori	- Ei - asia on menossa käsitelyyn syyskuussa 2023	+ Kyllä - kunnan oma mielenterveys- ja ehkäisevän päihdetyön työryhmä	+ Kyllä - kunnan oma mielenterveys- ja päihdetyön suunnitelma - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - valmisteilla kunnan oma lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
Nousiainen	+ Kyllä - kunnan oma vapaa-aika- ja ei vastausta	+ Kyllä - kasvatusta ja sivistyslautakunta	+ Kyllä - kunnan oma toimielimen valtuuttama ehkäisevän päihdetyön	+ Kyllä - seudullinen EPT-suunnitelma (Masku, Mynämäki, Nousiainen)

			työryhmä	- seudullinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - valmisteilla ehkäisevän päihdetyön vuosikello
Oripää	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika - vapaa-aikaohjaaja	- Ei	+ Kyllä - seudullinen Pakka-työryhmä	- Ei
Paimio	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika - nuorten pajaohjaaja	+ Kyllä - kaupungin hallitus	+ Kyllä - seudullinen toimielimen valtuuttama EPT-työryhmä (Paimio ja Sauvo)	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - Paimion ja Sauvon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
Parainen	- Ei	- Ei	+ Kyllä - kunnan omaniammatillinen työryhmä	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Pyhäranta	+ Kyllä	- Ei	? Eos	+ / - Lähes

	<ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - vapaa-aika - ei vastausta 		<ul style="list-style-type: none"> - seudullinen Ei - kunnan oma 	<ul style="list-style-type: none"> - valmisteilla kunnan oma hyvinvointikertomus ja suunnitelma
Pöytyä	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - nuoriso - etsivä nuorisotyöntekijä 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - yhteisöllisyyslautakunta 	<p>-</p> <p>Ei</p> <ul style="list-style-type: none"> - on suunnitteilla 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma mielenterveys- ja päihdetyön suunnitelma - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Raisio	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - hallinto - hyvinvointikoordinaattori 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaupungin hallitus 	<p>-</p> <p>Ei</p> <ul style="list-style-type: none"> - on suunnitteilla 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma EPT-suunnitelma - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - valmisteilla EPT oppilashuollossa
Rusko	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - hyvinvointi - hyvinvointijohtaja 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyvinvointilautakunta 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma toimielimen nimeämä hyvinvointityöryhmä 	<p>+</p> <p>Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - valmisteilla kunnan oma lasten ja nuorten hy-

				vinvointisuunnitelma - valmisteilla kunnan oma ehkäisevän päihdetyön suunnitelmä
Salo	- Ei - kunnan oma, aloittanut 1.8., ei virallisesti nimetty - hallinto - ehkäisevän päihde- ja mielenterveyshyönteistyön koordinaattori	+ Kyllä - kaupungin hallitus	+ Kyllä - kunnan oma ehkäisevän päihdetyön yhteistyöryhmä	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitelma - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Sauvo	+ Kyllä - kunnan oma - sivistys - etsivä nuorisotyöntekijä (ostopalvelu Paimiolta)	- Ei	+ Kyllä - seudullinen EPT-työryhmä (Paimio ja Sauvo), joka on nimetty Paimiossa	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - Paimion ja Sauvon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
Some-ro	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika - liikunnan-	+ Kyllä - sivistyslautakunta	- Ei	+ Kyllä - kunnan oma EPT-suunnitelma

	ohjaaja				<ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - valmisteilla ehkäisevä mielen-terveys- ja päihdesuunnitelma
Taivas- salo	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - hyvinvointi- ja nuoriso - hyvinvointi- ja nuorisopalveluvastaava 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - sivistyslautakunta 	<p>- Ei</p>	<p>+ / - Lähes</p> <ul style="list-style-type: none"> - valmisteilla kunnan oma EPT-suunnitelma - valmisteilla kunnan oma hyvinvointikertomus ja suunnitelma 	
Turku	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - hallinto - terveyden ja hyvinvoinnin erityisasiantuntija 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma nuorten päihdemyrkytysten ehkäisytyöryhmä MYKY - Pakka-työryhmä 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma - turvallisuus-suunnitelma 	
Uusi- kau- punki	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma - hyvinvointi- ja vapaa-aika 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyvinvointi- ja vapaa-aikalautakunta 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma ehkäisevän päihdetyön 	<p>+ Kyllä</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnan oma EPT-suunnitelma 	

	- ei vastausta		työryhmä ja poikkihallinnollinen yhte-ohjausryhmä	- kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
			- seudullinen Pakka-työryhmä	
Vehmaa	+ Kyllä - kunnan oma - vapaa-aika - nuorisotyöntekijä	- Ei	- Ei	+ Kyllä - kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
Yhteensä	Kyllä: 24 kpl (88,9 %) Ei: 2 kpl (7,4 %) Lähes: 1 kpl (3,7 %) Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)	Kyllä: 16 kpl (59,3 %) Ei: 9 kpl (33,3 %) Eos: 2 kpl (7,4 %) Ei vastausta: 0 kpl (0 %)	Kyllä: 16 kpl (59,3 %) Ei: 7 kpl (25,9 %) Eos: 4 kpl (14,8 %) Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)	Kyllä: 24 kpl (88,9 %) Lähes: 2 kpl (7,4 %) Ei: 1 kpl (3,7 %) Muut vaihtoehdot: 0 kpl (0 %)

4.3 Yhteenveto ja johtopäätökset arvioinnista

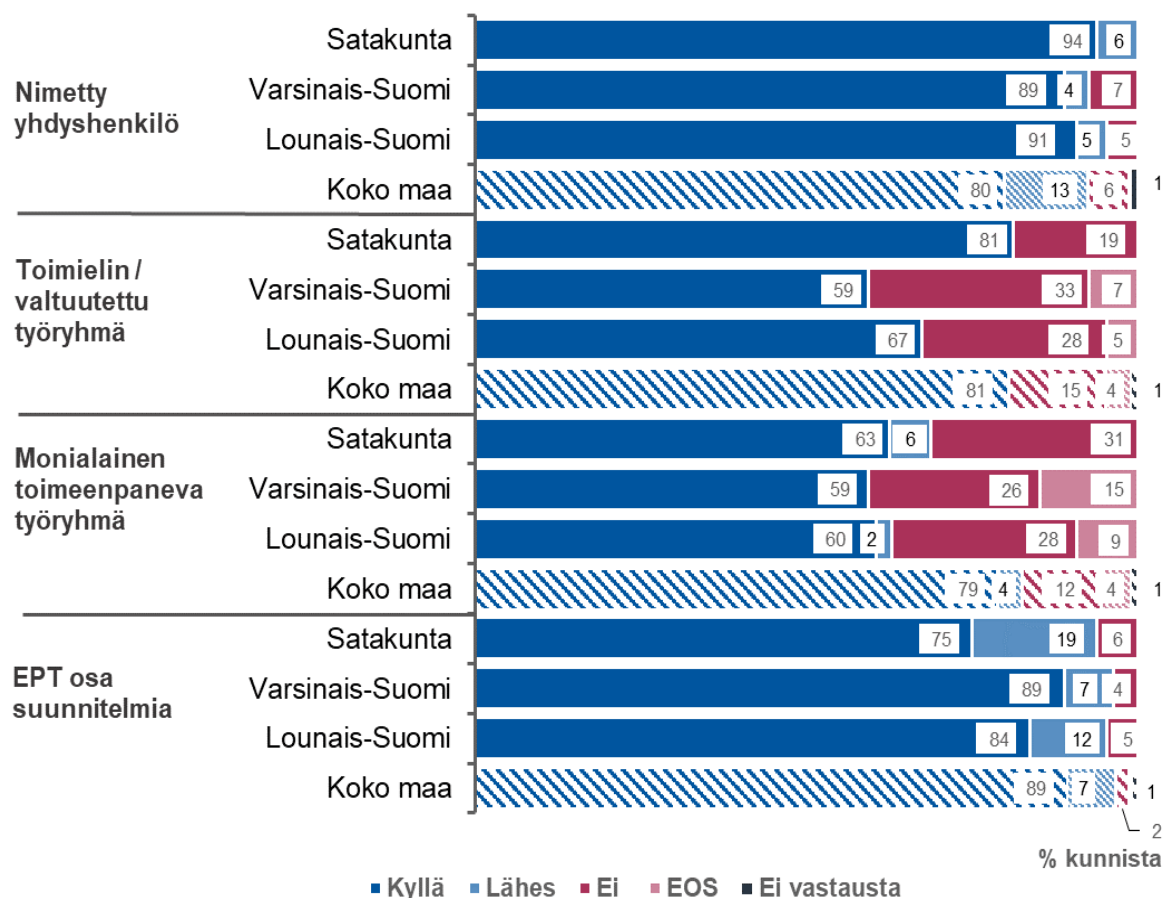
Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueiden osalta ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat olleet murroksessa sote-uudistuksessa ja se näkyy ehkäisevän päihdetyön rakenteiden heikentymisenä vuosien 2020 ja 2023 välisenä aikana. Vaikka ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat kehittyneet kokonaisuudessaan huonompaan suuntaan, on moni asia myös säilynyt ennallaan ja muutama rakenne kehittynyt myönteiseen suuntaan. Keväällä 2023 kaikissa Satakunnan hyvinvointialueen kunnissa (n=16) toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö ja niistä vain yksi oli sellainen, jota ei oltu nimetty virallisesti. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnissa (n=27) virallisesti nimettyjen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiden määrä oli keväällä 2023 sen sijaan 88,9 prosenttia (n=24), kun kokonaan nimeämättömien yhdyshenkilöiden määrä oli kasvanut 7,4 prosenttiin (n=2). Satakunnan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnissa tilanne oli koko maata parempi. (Kuvio 3.)

Keväällä 2023 ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain mukainen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä oli nimetty 81,3 prosentissa (n=13) Satakunnan hyvinvointialueen kunnista (n=16) ja 59,3 prosentissa (n=16) Varsinais-Suomen kunnista (n=27). Kun tilannetta vertaa koko maahan, oli tilanne Satakunnan hyvinvointialueen kunnissa koko maan tasolla kun taas Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnissa tilanne oli koko maata huonompi. Keväällä 2023 ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä toimi vain 62,5 prosentissa Satakunnan hyvinvointialueen kunnista (n=10) ja 59,3 prosentissa Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnista (n=16). Tilanne oli koko maan osalta paremmalla tasolla. Keväällä 2023 ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma oli vain 75 prosentissa Satakunnan hyvinvointialueen kunnista (n=12) ja 88,9 prosentissa (n=24) Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kunnista koko maan tilanteen ollessa samalla tasolla kuin Varsinais-Suomessa ja selvästi parempi kuin Satakunnassa. (Kuvio 3.)

Vuoden 2023 ehkäisevän päihdetyön rakenteissa on nähtävissä sote-uudistuksen vaikutukset ja kuntakentän uudelleen organisoituminen ehkäisevän päihdetyön tehtävissä. Variaatiota on siinä, millaiset rakenteet kunnissa on, mihin toimialaan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt sijoittuvat sekä kuinka laajalla toimialalla, millä nimikkeillä ja millaisella työajalla he kuntakentässä toimivat. Ehkäisevän päihdetyön sijoittuessa hallinnon sijaan esimerkiksi nuorisotoimeen, asettaa se ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilölle melkoisia haasteita tehdä työtä lasten ja nuorten lisäksi koko ikäkaaren kattavasti.

Vastauksia tarkasteltaessa ja niitä vertailtaessa on tärkeä muistaa, että ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöissä on tapahtunut osin hyvinvointialueuudistuksen johdosta suuria muutoksia, jonka vuoksi vastauksissa oleva virhemarginaali on vuotta 2020 suurempi.

Kuvio 3. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueella ja sen hyvinvointialueilla sekä koko maassa vuonna 2023 (% kunnista).

5 Suositukset kunnille ehkäisevään päihdetyöhön

Kunnilla on lakisääteinen vastuu ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, jonka menestyksellistä hoitamista tässäkin kyselyssä kartoitetut rakenteet tukevat. Toimivien rakenteiden tukemalla työllä voidaan saavuttaa tuloksia, eli lisätä kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä ehkäisemällä ja vähentämällä alkoholin, tupakka- ja nikotiinituotteiden ja huumeiden käyttöä ja rahapelaamista sekä niistä aiheutuvia moninaisia haittoja. Näin voidaan myös saavuttaa säästöjä. Näistä ilmiöistä (pl. rahapelaaminen) aiheutuu vuosittain vähintään 1,5 miljardin euron välittömät haittakustannukset yhteiskunnalle (Koskinen & Virtanen 2023; Koskinen & Virtanen 2022). Ehkäisevä päihdetyö tarjoaa toimivaksi todettuja keinoja tilanteen muuttamiseen (ks. esim. STM 2015; Markkula ym. 2021; EMCDDA 2019; Babor ym. 2022). Eritoten kuntien avuksi on koottu Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueilla -julkaisu (Markkula ym. 2022).

Kukin voi arvioida oman kuntansa ehkäisevän päihdetyön rakenteiden toimivuutta ja työn sisällön vaikuttavuutta ja laadukkuutta sekä saada vinkkejä työn kehittämiseen seuraavien kohtien avulla:

Kuntien suunnitelmallista johtamista ja toimintaa tukevat rakenteet

- √ Ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava **toimielin** johtaa tehtävää työtä tilannetietoon nojaten, arvioi sitä säännöllisesti sekä mahdollistaa tarvittavan toiminnan varmistamalla siihen resurssit.
- √ **Monialainen työryhmä** seuraa päihde-, tupakka- ja rahapelitilannetta, kokoaa yhteen olennaisten yhteistyökumppanien (kunnan eri hallinnonalat, hyvinvointialue, poliisi, alkoholi- ja tupakkavalvonta, järjestöt, elinkeinoelämä) asiantuntemuksen sekä suunnitelmaan nojaten

toimeenpanee ehkäisevää päihdetyötä kaikissa ikäryhmissä haavoittuvia ryhmiä unohtamatta raportoiden siitä säännöllisesti toimielimelle.

- √ Toimijoita ja toimintaa yhteensaattavalla **ehkäisevää päihdetyötä koordinoivalla yhdyshenkilöllä** on selkeä tehtäväkuva ja tarpeita vastaavasti varattu resursseja työhön.
- √ **Kunnan hyvinvointikertomus ja -suunnitelma** kattaa myös ehkäisevän päihdetyön perustuen kunnan päihde-, tupakka- ja rahapelitilanteeseen, jonka pohjalta asetetaan tavoitteet ja yhdessä eri kumppanien kanssa edistettävät toimet aikatauluineen.
- √ Kunnan eri toimintaa ohjaavien suunnitelmien ehkäisevää päihdetyötä koskevat linjaukset, kuten myös hyvinvointialueen ehkäisevää päihdetyötä ohjaavien suunnitelmien sisällöt on sovitettu yhteen.

Perusta vaikuttavalle ehkäisevälle päihdetyölle

- √ Kunnassa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä sekä eri-ikäisten kuntalaisten päihteiden ja tupakka- ja nikotiiniuotteiden käyttöä ja rahapelaamisen ja niistä aiheutuvien haittojen yleisyyttä **seurataan** ja siitä **raportoidaan säännöllisesti** päättäjille ja kuntalaisille suojaavia ja riskitekijöitä ja haavoittuvien ryhmien näkökulmaa unohtamatta (ks. THL, Sotkanet: Kunnan ja alueen päihdeavainindikaattorit).
- √ Kunnassa edistettäväksi toimiksi on valittu ensisijaisesti sellaiset, jotka ovat **tutkitusti vaikuttavia** ja joiden **toimivuudesta** on hyviä kokemuksia.
- √ **Eri hallinnonalat ja toimijat** on sitoutettu toteuttamaan ja seuraamaan ehkäisevää päihdetyötä ohjaaviin suunnitelmiin valittuja toimia.

- √ **Eri ikäryhmät, haavoittuvat ryhmät ja eri elämäntilanteet** on huomioitu ehkäisevää päihdetyötä ohjaavissa suunnitelmissa.
- √ **Kuntalaisten osallisuutta** vahvistetaan ehkäisevässä päihdetyössä, sen tietoperustan vahvistamisessa, suunnittelussa ja kehittämisessä (esim. asukasraadit, kokemusasiantuntijatoiminta, turvallisuuskävelyt), siihen liittyvässä päätöksenteossa (esim. anniskeluluvista annettavat lausunnot, päätösten vaikutusten arviointi ennalta) sekä toimeenpanossa (esim. naapuruston vanhempien yhteiset pelisäännöt, ravintoloiden asiakasarvioinnit).
- √ Päihde-, tupakka- ja rahapelihaittoja ja niiden vähentämistä koskevaa **tietoa** tarjotaan monikanavaisesti niin yksilöille kuin koko väestöllekin.
- √ **Viestinnässä** nojataan tietoon, eettisiin periaatteisiin, huomioidaan kohderyhmä kehittämällä sisältöä sen kanssa yhteistyössä sekä vältetään moralisointia ja pelottelua.
- √ Päihde- ja riippuvuusilmiöön liittyvää **stigmaa** vähennetään moninaisin toimin (ks. Strand ym. 2023).
- √ **Osaavista ammattilaisista** pidetään huolta: osaamista johdetaan, eri hallinnonalojen ehkäisevän päihdetyön osaamistarpeita seurataan suunnitelmallisesti ja toimivien mallien käyttöönottoa tuetaan koulutuksin (vrt. esim. Rautava ym. 2023).

Yhteisöjen arkeen toimivat käytännöt

- √ Poliittisessa päätöksenteossa on edistetty **julkisten tilojen ja kunnan tilaisuuksien** päihdeettömyyttä, savuttomuutta tai nikotiinittomuutta ja rahapelaamattomuutta (esim. anniskelun kieltäminen tai rajoittaminen tietyllä alueella, ks. alkoholilaki 1107/2017, 44 §; Savuton kunta -toiminta; harrastetilojen vuokrasopimusten savuttomuus).

- √ Eri-ikäisten ja haavoittuvien ryhmien päihteiden ja tupakka- ja nikotiiniuotteiden käytön ja rahapelaamisen **puheeksiottamista ja niihin liittyvää varhaista tukea** edistetään, tuetaan ja seurataan luomalla eri toimijoiden yhteiset käytännöt (ks. THL: www.thl.fi/puheeksiotto).
- √ **Eri ikäisten lasten vanhemmuuden tukemiseen** on luotu yhteiset käytännöt yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.
- √ Eri-ikäisten ja haavoittuvissa tilanteissa elävien ihmisten tavoittamiseksi on käytössä soveltuvia **etsivän ja löytävän työn menetelmiä**.
- √ **Varhaiskasvatuksessa** on käytössä lapsen vanhemman päihteiden käytön vuoksi heränneen huolen puheeksi ottamiseksi yhteinen toimintatapa, joka perustuu kunnioittavuuteen ja luottamuksellisuuteen sekä sujuvaan yhteistyöhön lastensuojelun kanssa (ks. esim. Markkula ym. 2018).
- √ **Kouluissa ja oppilaitoksissa** ehkäisevä päihdetyö on huomioitu kokonaisvaltaisesti osana arkea (johtaminen, yhteisöllinen ja yksilöllinen opiskeluhoito, päihdekasvatus, opintojen tuki, huoltajien ja oppilaiden / opiskelijoiden osallisuus, laaja-alainen yhteistyö) (ks. THL, Ehkäisevä päihdetyö kouluissa ja oppilaitoksissa -verkkosivut; THL 2023a; THL 2023b; Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015).
- √ **Nuorisotyössä ja muissa eri-ikäisten vapaa-ajan ympäristöissä** tuetaan monipuolisesti nuorten päihteettömyyttä, savuttomuutta ja rahapelaamattomuutta vahvistaen suojaavia tekijöitä ja elämönhallintataitoja, ottamalla käyttöön käytön puheeksiottoon mallin sekä tukemalla tarvittaessa varhain (ks. Markkula ym. 2022; EHYT: Nuorisoalan osaamiskeskukset > Materiaalia nuorisoalan ammattilaisille).
- √ Kunnan **työpaikoilla** päihdeohjelma on ajantasainen ja kattaa päihde-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyn, puheeksioton ja tuen piiriin

ohjauksen sekä kunta kannustaa muita työnantajia päihdeohjelmien käyttöönottoon (ks. lisää Akava ym. 2015; Työturvallisuuskeskus 2021; Työterveyslaitos 2021; A-klinikkasäätiö, Ota puheeksi päihteet työpaikalla -verkkokurssi; Markkula ym. 2022).

- √ Saatavuuden sääntelyyn nojaavaa yhteisölähtöistä **Pakka-toimintamallia** edistetään laadukkaasti (ks. Fors ym. 2013; THL 2017c; THL: www.pakka.fi; THL, Pakka-verkkokoulu).

Yhdessä enemmän

- √ Keskeiset yhteistyökumppanit on kartoitettu ja sitoutettu mukaan ehkäisevään päihdetyöhön ja luotu yhteistyölle toimivat rakenteet (esim. monialainen työryhmä, toimintasuunnitelman tavoitteet ja toimet).
- √ Hyvinvointialueen kanssa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä sovitetaan yhteen sopimalla vastuista, keskeisistä yhdyspinnoista, yhteisistä tavoitteista ja toimista (esim. HYTE-neuvottelut, alueellinen hyvinvointisuunnitelma tai EPT-suunnitelma).
- √ Ehkäisevää päihdetyötä toteuttavien järjestöjen ja muiden toimijoiden työtä tuetaan (esim. tilat, kohtaamispaikat ja avustukset) ja hyödynnetään niiden asiantuntemusta aktiivisesti yhteistoiminnassa.

Päättäjillä on keskeinen rooli kunnassa tehtävän vaikuttavan ehkäisevän päihdetyön mahdollistajina.

Vinkit päättäjille ehkäisevään päihdetyöhön

- Tunne alueesi päihde-, tupakka- ja rahapelitilanne sekä päihde- ja riippuvuushaittojen ehkäisemiseksi tehtävä työ.
- Varmista, että
 - päihde-, tupakka- ja rahapelitilannetta ja työtä seurataan ja raportoidaan.
 - ehkäisevän päihdetyön johtamisen ja koordinoinnin laatu – nimeä vastuutahot, kokoa ja aktivoi monialaiset verkostot, huolehdi suunnitelmallisuudesta.
 - alueellasi tehtävä ehkäisevä päihdetyö perustuu käytäntöihin, joiden toimivuudesta on luotettavaa tietoa.
 - työn laadukkaalle toteuttamiselle on riittävät resurssit.
 - ehkäisevä päihdetyö toteutuu kaikkien eri ikäryhmien kohdalla, riskiryhmiä unohtamatta.
- Hyödynnä alueeltasi löytyviä voimavaroja, kuten työn kannalta oleellisia verkostoja, osaavia eri alojen ammattilaisia ja hyviä toimintatapoja.
- Nosta kuntalainen ehkäisevän päihdetyön keskiöön – varmista osallisuus esimerkiksi mahdollistamalla järjestöyhteistyö, hyödyntämällä kokemusasiantuntijuutta ja käyttämällä asukas- ja asiakasraateja. (Markkula ym. 2022.)

6 Lopuksi

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen ja eriarvoisuuden kaventaminen sekä vaikuttava ehkäisevä päihdetyö tarvitsevat toisiaan

Niin YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden (Agenda 2030) kuin Maailman terveysjärjestö WHO Euroopan United Action for Better Health in Europe -työohjelman (2020–2025) kantavia periaatteita on eriarvoisuuden vähentäminen ja niissä peräänkuulutetaankin toimia, joilla terveyseroja voitaisiin kaventaa. Elintavat, kuten alkoholin ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö, on yksi keskeisimpiä tekijöitä, joka selittää yhteiskunnallisen aseman ja terveyden välistä yhteyttä.

Alkoholin aiheuttamat haitat kasautuvat erityisesti alemmille sosioekonomisille ja haavoittuville ryhmille. Esimerkiksi alimmalla tuloryhmällä on selvästi muita korkeampi kuolleisuus alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytyksiin. Alkoholikuolleisuus selittää suuresti myös odotettavissa olevia elinajanodotteiden eroja eri tuloryhmien välillä (Probst ym. 2020; Mackenbach ym. 2015). Myös tupakointi on jakautunut epätasaisesti väestöryhmien kesken aiheuttaen ja ylläpitäen edelleen terveyden eriarvoisuutta. Vaikka tupakointi on vähentynyt pitkällä aikavälillä kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä, niin matalammassa sosioekonomisessa asemassa olevat tupakoivat edelleen korkeammassa olevia yleisemmin. On myös näyttöä, että matalammassa asemassa olevat lopettavat tupakoinnin epätodennäköisemmin kuin korkeammassa asemassa olevat. (Ruokolainen 2021.)

Suomalaisten huumeiden kokeilu ja käyttö ovat yleistyneet 1990-luvulta lähtien. Myös huumekuolemat ovat olleet kasvussa, ja kuolleiden keski-ikä on laskenut. (Rönkä ym. 2020; Karjalainen ym. 2023.) Huumeriippuvuus ja huumekuolemat ovat vahvasti yhteydessä sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Huono-osaisuus tekee huumeita käyttävistä haavoittuvamman ryhmän, mikä voi lisätä huumeiden käyttöä. Toisaalta mitä riskialttiimpaa huumeiden käyttö ja käyttötavat ovat, sitä enemmän huono-osaisuuden todennäköisyys kasvaa. (Rönkä 2020.)

Vastaavasti rahapelaamiseen on yhdistetty moninaista yhteiskunnallista huono-osaisuutta. Yhteys on havaittu muun muassa rahapelaamisen ja sellaisiin ryhmiin kuulumisen välillä, jotka saivat työttömyysetuutta, sairauspäivärahaa, työkyvyttömyyseläkettä tai/ja toimeentulotukea. Esimerkiksi toimeentulotukea saaneista neljänneksellä oli riskitason pelaamista tai peliongelma. (Latvala ym. 2021.)

Eriarvoisuuteen vaikuttavat monimutkaiset, toisiinsa kietoutuneet tekijät. Esimerkiksi pelkkä alkoholin kulutus tai kulutustapa ei selitä alkoholikuolleisuuden eroja. Eriarvoisuuden vähentäminen vaatii kokonaisvaltaista työtä paitsi koko yhteiskunnan, mutta myös yhteisö- ja yksilötasoilla. Esimerkiksi näiden tuotteiden saatavuus selittää eroja. Tutkimuksessa havaittiin, että tupakan myyntipaikkoja oli enemmän alueilla, joissa asukkaiden tulotaso oli matalampi (Pätsi ym. 2023). Aiemmin on todettu rahapeliautomaattitiheyden olevan korkeampi niillä postinumeroalueilla, joissa on runsaasti työttömyyttä, paljon pienituloisia ja vähän korkeakoulutettuja (Selin ym. 2018).

Selvää on, että tarvittavien toimien kokonaisuuteen kietoutuu myös laajempi hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen, ja siksi päihde- ja riippuvuushaittojen ehkäisy on tärkeää huomioida osana siihen liittyviä rakenteita ja työtä kunnissa. Kuntien ehkäisevä päihdetyö onkin tiivis osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tehtävää työtä sekä sitä koskevaa suunnittelua ja raportointia (Sote-järjestämislaki 612/2021; EPT-laki 523/2015).

Lakisääteiset rakenteet tulee olla ajan tasalla

Ehkäisevän päihdetyön toimintakenttä on muuttunut merkittävästi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä. Vastuu sosiaali- ja terveystalouden järjestämisestä siirtyi vuoden 2023 alusta hyvinvointialueille. Muutos on ollut suuri ehkäisevän päihdetyönkin näkökulmasta. Monissa kunnissa vastuu ehkäisevästä päihdetyöstä on ennen uudistusta levännyt vahvasti sosiaali- ja terveydenhuollon harteilla (Warpenius & Markkula 2018). Vastuut kunnan

ehkäisevässä päihdetyössä onkin pitänyt ratkaista monessa kunnassa vuodenvaihteessa kokonaan uudelleen. Käsillä olevan kyselyn tulokset osoittavat, että työ oli toukokuussa 2023 ollut vielä monessa kunnassa kesken. Toisaalta monissa kunnissa ratkaisuja on jo tehty. Uudistus tarjoaakin luontaisen mahdollisuuden tarkistaa kunnan aiempien ratkaisujen toimivuus: ovatko rakenteet tukeneet työtä riittävästi? Ovatko valitut menetelmät ja mallit olleet toimivaksi todettuja ja suositeltuja? Onko työn tekeminen ollut mahdollista varatuilla resursseilla?

Eri kuntien tekemiä ratkaisuja kannattaakin vertailla, ja rakentaa niiden pohjalta oman kunnan tilanteeseen parhaiten sopiva malli ehkäisevän päihdetyön järjestämiseksi. Se voi tarkoittaa pienissä kunnissa esimerkiksi seudullisia, eli joidenkin kuntien tai kuntaryppäiden yhteisiä ratkaisuja ehkäisevän päihdetyön koordinaattorin, monialaisen työryhmän ja suunnitelman suhteen. Eritoten seudullisia ratkaisuja etsittäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että toimeenpano on riittävää kuntatasolla, eli loppupeleissä nekin vaativat myös kunnan toimintaympäristön aktivoimista viime kädessä. Jatkossa onkin tärkeää huolehtia siitä, että kunnissa on riittävästi asiantuntemusta ja resursseja hallinnonalat ylittävän ja monitoimijaisen työn koordinoimiseen.

Hyvinvointialue toimii aktiivisena kumppanina ja työn tukijana

Vuoden 2023 alusta voimaantullut ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevaan lakiin (523/2015) tehdyn muutoksen myötä ehkäisevä päihdetyö kuuluu jatkossa kuntien lisäksi hyvinvointialueille. Vastaava tilanne on hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisessä, jonka osa ehkäisevä päihdetyökin on (Sote-järjestämislaki 612/2021). Hyvinvointialueen vastuulla on sosiaali- ja terveyspalveluissa tehtävä ehkäisevä päihdetyö (esim. varhainen tunnistaminen, mini-interventio ja tupakasta vieroitus), ja sen järjestämisvastuulle kuuluu myös tiedottamisesta, osaamisen vahvistamisesta, toimien yhteensovittamisesta ja asukkaiden osallistamisesta huolehtiminen (EPT-laki 523/2015; ks. terveydenhuoltolaki 1326/2010, 20 §; sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7b §). Hyvinvointialueen tasolla johdetaan ehkäisevää päihdetyötä

tiedolla, eli seurataan, arvioidaan ja raportoidaan väestön päihde-, tupakka- ja rahapelitilannetta ja ehkäisevää päihdetyötä sekä suunnitellaan toimia yhteistyössä kumppanien kanssa (Sote-järjestämislaki 612/2021).

Hyvinvointialueille kuuluu myös kuntien tukeminen asiantuntemuksella ehkäisevässä päihdetyössä. Vastaavasti kunta tarjoaa tukeaan hyvinvointialueelle. Tuesta ja sen sisällöistä kuntien ja hyvinvointialueen on sovittava yhdessä esimerkiksi hyvinvointialuetasosta ehkäisevää päihdetyötä ohjaavaa toimintasuunnitelmaa laadittaessa ja siinä onnistumista voi arvioida vuosittaisissa HYTE-neuvotteluissa. Hyvinvointialueen tarjoama tuki voi olla hyvin moninaista (ks. esim. Markkula ym. 2022) ja se voi huomioida alueen kuntien erilaiset tarpeet. Se ei kuitenkaan tarkoita, että hyvinvointialue hoitaisi kuntien lakisäätöiset ehkäisevän päihdetyön tehtävät, vaan tuki tulee yhdessä tekemisen kautta, jossa kummallakin on omat roolinsa, mutta tavoite on monesti sama. Käytännön ratkaisut ovat aina hyvinvointialuekohtaisia. Esimerkiksi Pakka-toimintamallissa hyvinvointialueella voi olla hyvinvointialuetasolla toimiva tarjontatyöryhmä, jossa suunnitellaan laajemmat linjaukset alueen kuntien ja yhteistyökumppanien kanssa yhdessä, mutta yhteiset toimet käytännössä toteutetaan kuntien toimesta paikallistasolla. Lisävoimaa saadaan tällöin useammassa kunnassa samaan aikaan toteutetuista toimista sekä yhteisestä ideoinnista, ja niiden pohjalta hyvinvointialueen tasolla tehdyistä yhteisistä materiaaleista. Kustannukset jaetaan sovitusti.

Luomalla selkeän työnjaon hyvinvointialueen ja kuntien työ tukee toisiaan, ja parhaimmillaan ne pystyvät luomaan aiempaa vaikuttavamman ehkäisevän päihdetyön kokonaisuuden alueelle. Olennaista on pitää mielessä, että hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevat sosiaali- ja terveystoimet eivät voi yksinään ratkaista ehkäisevän päihdetyön kokonaisuutta, vaan tarvitaan työtä kuntalaisten arkiympäristöissä. Tämä työ on kuntien vastuulla. Tarpeen on luoda sujuvat yhdyspinnat esimerkiksi kuntien nuorisotyöstä ja ohjaamotoinnista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin muun muassa päihteiden käytön varhaisen tuen ja tunnistamisen prosessien toimivuuden varmistamiseksi. Vastaavasti järjestöyhteistyöstä ehkäisevässä päihdetyössä on tarpeen pitää huolta, ja pohtia miten niin kunnat ja hyvinvointialuekin voi sitä osaltaan edistää.

Kun tiedetään kuka johtaa, koordinoi ja yhteen sovittaa ehkäisevää päihdetyötä, mitä kuuluu kenenkin vastuulle, mikä on päihde-, tupakka- ja rahapelitilanne, miten kehittämiskohteisiin ja huoliin tartutaan sekä miten pidetään vahvuuksista huolta myös jatkossa, voidaan saavuttaa tuloksia. Onnistuminen tarkoittaa elinvoimaisia asukkaita, mikä on kaikkien etu.

Lähteet

Akava, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Kirkon työmarkkinalaitos KiT, KT Kuntatyönantajat, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK, Valtion työmarkkinalaitos VTML (2015). Päihdehaitat hallintaan! Suositus päihdeongelmien ennaltaehkäisystä, päihdeasioiden käsittelystä ja hoitoonohjauksesta työpaikoilla.

A-klinikkasäätiö, Ota puheeksi päihteet työpaikalla -verkkokurssi. (Luettu 11.8.2023).

Babor T, Casswell S, Graham K, Huckle T, Livingston M, Österberg E, Rehm J, Room R, Rossow I & Sornpaisarn B (2022). Alcohol: No Ordinary Commodity: Research and public policy (3rd edn). Oxford University Press.

EHYT: Nuorisoalan osaamiskeskukset > Materiaalia nuorisoalan ammattilaisille. (Luettu 11.8.2023).

EMCDDA (2019). European Prevention Curriculum: a handbook for decision-makers, opinion-makers and policy-makers in science-based prevention of substance use. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Publications Office of the European Union.

Fors R, Heimala H, Holmila M, Ilvonen S, Kesänen M, Markkula J, Saunio A-L, Strand T, Tamminen I, Tenkanen T, Warpenius K (2013). Paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisy – Käsikirja yhdessä toteutettavaan Pakka-toimintamalliin. THL, Kide 23/2013.

Hamilas, M. (2014). Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lounais-Suomen aluehallintoviraston kunnissa. Aluehallintoviraston julkaisuja 2014:1.

Hietanen-Peltola M & Korpilahti U (toim.) (2015). Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. THL, Ohjaus 7/2015.

Koskinen H & Virtanen S (toim.) (2023). Päihdetilastollinen vuosikirja 2022: Alkoholi ja huumeet. Suomen virallinen tilasto (SVT): SVT_PTVK_2022.

Koskinen H & Virtanen S (2022). Tupakkatilasto 2021. Korkeakouluopiskelijoiden tupakointi vähentynyt, mutta nuuskaaminen lisääntynyt. SVT, THL, Tilastoraportti 40/2022.

Kuntalaki (410/2015).

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämiseksi (523/2015).

Latvala T, Lintonen T, Browne M, Rockloff M & Salonen A (2021). Social disadvantage and gambling severity: a population-based study with register-linkage. European Journal of Public Health, vol 31: 6; 1217-1223.

Mackenbach JP, Kulhanova I, Bopp M, Deboosere P, Eikemo TA, Hoffmann R, Kulik M, Leinsalu M, Martikainen P, Menvielle G, Regidor E, Wojtyniak B, Östegren O, Lundberg O, EURO-GBD-SE Consortium (2015). Variations in the relation between education and cause-specific mortality in 19 European populations: a test of the "fundamental causes" theory of social inequalities in health. Soc Sci Med 2015:127:51-62

Markkula J, Fors R, Hamilas M, Heimala H, Kejonen A, Kokkonen T & Tamminen I (2014). Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa 2013 – tietoa laadukkaaseen toiminnan pohjaksi. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 15/2014.

Markkula J, Karlsson N, Ollila H & Strand T (2022). Ehkäisevä päihdetyö: opas kunnille ja hyvinvointialueille. THL, Ohjaus 5/2022.

Markkula J, Kytö S, Hakulinen T & Lindberg P (2018). Lastenneuvola ja varhaiskasvatus lapsen päihteettömän kasvu ympäristön tukena. THL, Tiedä ja toimi -kortti 1/2018.

- Markkula J & Warpenius K (2017). Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa 2016 - sote- ja maakuntauudistuksen kynnyksellä. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 15/2017.
- Probst C, Kilian C, Sanchez S, Lange S, Rehm J (2020). The role of alcohol use and drinking patterns in socioeconomic inequalities in mortality: a systematic review. The Lancet 2020: 5, 6 E324-E332, June 2020.
- Pätsi SM, Toikka A, Ollila H, Ruokolainen O (2023). Tupakan myyntipaikkojen alueelliset ja sosiodemografiset erot. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 26/2023.
- Rautava E, Talvensuu T & Rantakari M (2023). Mielenterveysosaamisen johtamisen toimintamalli kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen johdolle ja esihenkilöille vuorovaikutustyötä tekevien työntekijöiden mielenterveysosaamisen vahvistamiseen. Käsikirja. Yhdessä mielessä – mielenterveysosaaminen paikalliseksi pääomaksi (2021–2023) -hanke.
- Ruokolainen O (2021). Socioeconomic differences in the use of tobacco : Finnish population-based studies. Dissertationes Scholae Doctoralis Ad Sanitatem Investigandam Universitatis Helsinkiensis.
- Rönkä S (2020). Huumekuolleisuus ja huono-osaisuus. Teoksessa Rönkä S & Markkula J (toim.). Huumetilanne Suomessa 2020. THL, Raportti 13.
- Rönkä S, Brummer-Korvenkontio H, Gunnar T, Hakkarainen P, Kailanto S, Karjalainen K, Kriikku P, Kuussaari K, Partanen A (2020). Katsaus ajankohtaiseen huumeritilanteeseen: Huumeiden käyttö ja haitat ovat kasvaneet 2000-luvulla merkittävästi. THL, Tutkimuksesta tiivistä 33.
- Selin J, Raisamo S, Heiskanen M & Toikka A (2018). Onko hajasijoitettujen rahapeliautomaattien suhteellinen määrä suurempi sosioekonomisesti haavoittuvilla asuinalueilla? Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018):3.
- Soikkeli M & Warsell L (toim.) (2013). Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. THL, Kide 21. Tampere.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014).

Sote-järjestämislaki (612/2021).

Sotkanet (2023). Päihdeavainindikaattorit 2023, 2022, 2021. Viitattu 28.8.2023.

STM (2021). Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 - valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:14.

STM (2015). Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. STM:n julkaisuja 2015:19.

Strand T (2011). Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011 – Missä mennään, minne haluamme? THL, Raportti 37/2011.

Taalu, A. & Markkula, J. (2020). Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lounais-Suomen aluehallintoviraston kunnissa vuonna 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja 2020.

Taalu, A. (2017). Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lounais-Suomen aluehallintoviraston kunnissa vuonna 2016. Aluehallintoviraston julkaisuja 2017:25.

Terveydenhuoltolaki (1326/2010).

THL, Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet -verkkosivut > Ehkäisevä päihdetyö > Ehkäisevän päihdetyön johtaminen > Päihdeavainindikaattorit.

THL, Alkoholi, tupakka ja riippuvuus -verkkosivut > Ehkäisevä päihdetyö > Puheeksiotto ja mini-interventio: <http://www.thl.fi/puheeksiotto>.

THL, Alkoholi, tupakka ja riippuvuus -verkkosivut > Ehkäisevä päihdetyö > Ehkäisevä päihdetyö kouluissa ja oppilaitoksissa.

THL, Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet -verkkosivut > Ehkäisevä päihdetyö > Pakka-toimintamalli ehkäisevään päihdetyöhön: <http://www.thl.fi/pakka>.

THL, Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet > Ehkäisevä päihdetyö > Ehkäisevän päihdetyön johtaminen > Ehkäisevän päihdetyön arviointi ja seuranta > Ehkäisevä päihdetyö kunnissa -kysely.

THL, Sotkanet: www.sotkanet.fi > Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet > Kunnan ja alueen päihdeavainindikaattorit.

THL, Pakka-verkkokoulu: Pakka-toimintamalli käyntiin ja eläväksi. THL (2023a). Ehkäisevää päihdetyötä tehdään koulujen ja oppilaitosten arjessa. THL, Tiedä ja toimi.

THL (2023b). Esimerkki vuosikellosta ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun - Koulun ja oppilaitoksen ehkäisevä päihdetyö. THL.

THL (2017). Pakka-toimintamalli – Käynnistä toiminta ja varmista laatu. THL, Esite 2017.

Tilastokeskus (2023). Kunta- ja väkilukutiedot 2022. Viitattu 25.8.2023.

Työturvallisuuskeskus (2021). Työpaikan päihdeohjelman rakentaminen. (Luettu 11.8.2023).

Työterveyslaitos (2021). Mielenterveyden työkalupakki, Päihdeohjelmatyökalu. (Luettu 11.8.2023).

Warpenius K (2002). Kuka ottaisi vastuun?: Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Raportteja, Stakes: 270.

Warpenius K & Markkula J (2018). Ehkäisevän päihdetyön nykytila ja tulevaisuus kunnissa: Vuoden 2016 kuntakyselyn tuloksia. THL, Raportti 9/2018.

Warpenius K & Markkula J (2020a). Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa ovat vahvistuneet : tuloksia vuosien 2020 ja 2016 kuntakyselyistä. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 26/2020.

Warpenius K & Markkula J (2020b). Ehkäisevän päihdetyön sisällöt, toimet ja seuranta kunnissa: vuoden 2020 kuntakyselyn tuloksia. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 25/2020.

WHO (2021). European Programme of Work 2020-2025: United Action for Better Health. Copenhagen.

YK, Kestävän kehityksen tavoitteet, Agenda 2030. Verkossa:
<https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>.

Liite 1. Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015)

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Julkinen valta huolehtii tämän lain mukaisesti alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisystä yhteistyössä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

2 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) päihteellä alkoholipitoisia aineita, huumausaineita sekä päihtymiseen käytettäviä lääkkeitä ja muita aineita;
- 2) ehkäisevällä päihdetyöllä toimintaa, jolla vähennetään päihteiden käyttöä ja päihteiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja.

Mitä tässä laissa säädetään päihteistä, koskee myös tupakkatuotteita ja rahapelaamista.

3 §

Ehkäisevän päihdetyön on perustuttava päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen seurantaan, käytettävissä olevaan tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin.

Ehkäisevässä päihdetyössä tulee kiinnittää huomiota myös muille kuin päihteiden käyttäjille aiheutuviin haittoihin.

4 §

Sosiaali- ja terveysministeriö johtaa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kehittää ja ohjaa ehkäisevää päihdetyötä koko maassa yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Aluehallintovirastot ohjaavat toimialueensa ehkäisevää päihdetyötä, suunnittelevat ja kehittävät sitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa sekä tukevat toimialueensa kuntia ja hyvinvointialueita ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä. (8.7.2022/549)

5 § (8.7.2022/549)

Kunta huolehtii ehkäisevän päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen. Hyvinvointialue tukee alueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä ja huolehtii 2 momentissa tarkoitetuista ehkäisevän päihdetyön tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Kunnan toimielimen ja hyvinvointialueen tehtävänä on:

- 1) huolehtia alueensa päihdeolojen seurannasta ja niitä koskevasta tiedotuksesta;
- 2) huolehtia siitä, että päihdehaittoja ja niiden vähentämistä koskevaa tietoa tarjotaan yksityisille henkilöille ja koko väestölle;
- 3) lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista kaikissa tehtävissään;
- 4) esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia hallinnossaan, kunnassa erityisesti sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimessa sekä elinkeinotoimessa;
- 5) huolehtia siitä, että 1–4 kohdassa tarkoitettut toimet sovitetaan yhteen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyössä sekä poliisin, alkoholilain (1102/2017) ja tupakkalain (549/2016) noudattamisen valvonnasta vastaavien viranomaisten, elinkeinoelämän ja erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödyllisten yhteisöjen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvien ja sitä tukevien toimien kanssa.

Kunnan ja hyvinvointialueen ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 6 ja 7 §:ssä säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

6 § (8.7.2022/549)

Kunnan ja hyvinvointialueen tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihteiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä omilla toimillaan.

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista säädetään lisäksi hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 29 §:ssä.

7 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 2015.

Tällä lailla kumotaan raittiustyölaki (828/1982).

Liite 2. Päihdeavainindikaattorit

Taulukossa on merkitty sinisellä ne tulokset, jotka ovat vähintään 2,0 % huonommat kuin tulokset koko maassa

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
18-64 vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-C-testin tulos on: alkoholinkäyttö on hallinnassa tai vähäisiä riskejä, % testin tehneistä info ind. 3615	Koko maa	89,6	87,6	
	Satakunnan hyvinvointialue			
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		61,5	
18-64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-C-testin tulos on: kohonnut riski saada alkoholihaittoja, % testin tehneistä info ind. 3702	Koko maa	10,4	12,4	
	Satakunnan hyvinvointialue	50,0	22,2	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		38,5	
18-64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-testin tulos on: alkoholikäyttö on hallinnassa, tai vähäisiä riskejä, % testin tehneistä info ind. 3616	Koko maa	88,5	77,4	
	Satakunnan hyvinvointialue	75,0	75,2	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	80,0	67,9	
18-64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-tulos on: alkoholinkäyttöön liittyy riskejä tai mahdollinen	Koko maa	11,5	22,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	25,0	24,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	20,0	32,1	

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
alkoholiriippuvuus, % testin tehneistä info ind. 3698				
Alaikäisten alkoholin ostot vähittäismyynnistä, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) info ind. 4879	Koko maa	5,9		
	Satakunnan hyvinvointialue	5,5		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	5,7		
Alaikäisten alkoholin ostot vähittäismyynnistä, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4881	Koko maa	7,1		
	Satakunnan hyvinvointialue	9,5		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	8,6		
Alaikäisten alkoholin ostot vähittäismyynnistä, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4880	Koko maa	3,6		
	Satakunnan hyvinvointialue	3,0		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	3,5		
Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnistä, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) info ind. 4876	Koko maa	8,6		
	Satakunnan hyvinvointialue	10,1		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	8,9		
Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnistä, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4878	Koko maa	13,8		
	Satakunnan hyvinvointialue	18,8		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	18,3		
Alaikäisten savukeostot vähittäismyynnistä, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4877	Koko maa	6,7		
	Satakunnan hyvinvointialue	7,0		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,1		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Alkoholia humalahakuisesti käyttävien osuus (AUDIT-1k) (%), 20 - 64-vuotiaat info ind. 4419	Koko maa		10,6	
	Satakunnan hyvinvointialue		9,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		10,4	
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 20 - 64-vuotiaat info ind. 4412	Koko maa		29,0	
	Satakunnan hyvinvointialue		33,0	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		27,9	
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 65 vuotta täyttäneet info ind. 4413	Koko maa		32,0	
	Satakunnan hyvinvointialue		31,0	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		33,7	
Alkoholia riskitasolla käyttävät AUDIT- / AUDIT-C-testin mukaan, % perusterveydenhuollon avohoidossa testin tehneistä 18-64-vuotiaista info ind. 3237	Koko maa	22,8	25,8	
	Satakunnan hyvinvointialue	10,4	13,0	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	35,1	36,8	
Alkoholia riskitasolla käyttävät AUDIT- / AUDIT-C-testin mukaan, % perusterveydenhuollon avohoidossa testin tehneistä 65 vuotta täyttäneistä info ind. 3238	Koko maa	8,8	12,1	
	Satakunnan hyvinvointialue	9,5	15,1	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	37,9	30,6	
Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n	Koko maa	6,9	6,5	
	Satakunnan hyvinvointialue	7,3	6,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,0	6,5	

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
alkoholina, litraa info ind. 714				
Alkoholikuolemat, menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 25 - 80 vuotta / 100 000 vastaavan ikäistä, pienituloiset info ind. 3962	Koko maa	3 021		
	Satakunnan hyvinvointialue	3 110		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	2 898		
Alkoholikuolleisuus 20 - 64-vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäistä info ind. 192	Koko maa	29,8		
	Satakunnan hyvinvointialue	32,7		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	28,3		
Asunnottomat yksin asuvat / 1 000 asukasta (2018-) info ind. 483	Koko maa	0,7	0,7	
	Satakunnan hyvinvointialue	0,4	0,3	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	0,9	0,9	
C-hepatiitti-infektioita (kaikki tartuntatavat yhteensä) / 100 000 asukasta info ind. 3172	Koko maa	19,5	20,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	17,3	28,2	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	17,0	16,3	
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) info ind. 5362	Koko maa	6,3		
	Satakunnan hyvinvointialue	6,5		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	6,2		
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % ammatillisen oppilaitoksen	Koko maa	18,9		
	Satakunnan hyvinvointialue	19,7		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	19,8		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 5364				
Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiini tuotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 5363	Koko maa	6,7		
	Satakunnan hyvinvointialue	4,3		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	6,7		
Kannabista 12 viime kuukauden aikana käyttäneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat info ind. 4551	Koko maa		5,1	
	Satakunnan hyvinvointialue		2,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		6,8	
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 - 17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (THL) info ind. 191	Koko maa	1,6	1,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	1,8	1,9	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	1,6	1,6	
Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 488	Koko maa	5,1		
	Satakunnan hyvinvointialue	4,4		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	4,8		
Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 490	Koko maa	11,6		
	Satakunnan hyvinvointialue	11,6		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	12,8		
Kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 489	Koko maa	7,9		
	Satakunnan hyvinvointialue	4,7		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,5		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 290	Koko maa	8,1		8,0
	Satakunnan hyvinvointialue	7,3		6,2
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,7		8,4
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3937	Koko maa	17,7		16,6
	Satakunnan hyvinvointialue	17,8		15,7
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	20,2		18,5
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3922	Koko maa	12,6		11,6
	Satakunnan hyvinvointialue	8,8		6,9
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	11,6		10,4
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä info ind. 3219	Koko maa	7,9		
	Satakunnan hyvinvointialue	7,7		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,3		
Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) info ind. 4730	Koko maa	7,6		10,7
	Satakunnan hyvinvointialue	9,3		9,0
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,1		11,0
Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4731	Koko maa	26,3		
	Satakunnan hyvinvointialue	27,6		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	24,8		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4732	Koko maa	4,7		
	Satakunnan hyvinvointialue	4,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	4,3		
Nuuskaa päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 335	Koko maa	3,8		
	Satakunnan hyvinvointialue	4,4		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	3,2		
Nuuskaa päivittäin, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 353	Koko maa	12,1		
	Satakunnan hyvinvointialue	10,9		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	10,9		
Nuuskaa päivittäin, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 344	Koko maa	2,6		
	Satakunnan hyvinvointialue	2,4		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	2,0		
Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) info ind. 4882	Koko maa	47,0		
	Satakunnan hyvinvointialue	43,3		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	47,7		
Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4884	Koko maa	58,3		
	Satakunnan hyvinvointialue	56,6		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	61,1		
Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4883	Koko maa	57,2		
	Satakunnan hyvinvointialue	48,1		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	56,6		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Pelaa rahapelejä viikoittain, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 3146	Koko maa	4,1		
	Satakunnan hyvinvointialue	3,3		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	3,9		
Pelaa rahapelejä viikoittain, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3156	Koko maa	5,2		
	Satakunnan hyvinvointialue	5,1		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	5,7		
Pelaa rahapelejä viikoittain, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3151	Koko maa	2,2		
	Satakunnan hyvinvointialue	2,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	2,1		
Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1 000 asukasta info ind. 3113	Koko maa	6,6	7,3	
	Satakunnan hyvinvointialue	6,3	6,9	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	6,5	7,0	
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset / 1 000 asukasta info ind. 3093	Koko maa	5,1	4,5	
	Satakunnan hyvinvointialue	4,7	3,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	4,8	4,5	
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset / 1 000 asukasta info ind. 3089	Koko maa	3,1	2,9	
	Satakunnan hyvinvointialue	3,8	3,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	2,9	2,5	
Päihdehuollon asumispalveluissa asiakkaita / 1 000 asukasta info ind. 1272	Koko maa	1,1	0,9	
	Satakunnan hyvinvointialue	0,9	0,8	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	1,0	0,7	
	Koko maa	5,8	5,4	

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Päihdehuollon avopalveluissa asiakkaita / 1 000 asukasta info ind. 1271	Satakunnan hyvinvointialue	8,6	5,6	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	4,7	4,9	
Päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleet asiakkaat / 1 000 asukasta info ind. 1270	Koko maa	1,7	1,7	
	Satakunnan hyvinvointialue	1,9	1,5	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	2,5	2,5	
Päihdesairauksien vuodeosastohoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 1 000 vastaavan ikäistä info ind. 3561	Koko maa	4,0		
	Satakunnan hyvinvointialue	4,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	2,4		
Päihteiden vaikutuksen alaisina tehdyistä väkivaltarikoksista syyllisiksi epäillyt / 1 000 asukasta info ind. 3088	Koko maa	1,6	1,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	2,1	2,0	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	1,7	1,8	
Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1 000 asukasta info ind. 1278	Koko maa	2,6	2,5	
	Satakunnan hyvinvointialue	3,0	2,7	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	1,5	1,1	
Päihtyneiden säilöönnotot / 1 000 asukasta info ind. 3094	Koko maa	7,5	7,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	6,8	6,5	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	3,8	4,0	
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat info ind. 4405	Koko maa		11,3	
	Satakunnan hyvinvointialue		14,7	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		12,0	

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet info ind. 4406	Koko maa		6,2	
	Satakunnan hyvinvointialue		6,6	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		7,0	
Päivittäin tupakoivien osuus (%), matala koulutus info ind. 4408	Koko maa		13,8	
	Satakunnan hyvinvointialue		15,3	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		16,0	
Raskauden aikana tupakoineet, % synnyttäjistä info ind. 3069	Koko maa	7,9		
	Satakunnan hyvinvointialue	11,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	8,7		
Raskauden ensimmäisen kolmanneksen jälkeen tupakoineet, % synnyttäjistä info ind. 3070	Koko maa	3,5		
	Satakunnan hyvinvointialue	6,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	3,9		
Toimeentulotukea saaneissa kotitalouksissa asuvat henkilöt, % asukkaista info ind. 493	Koko maa	7,7	7,2	
	Satakunnan hyvinvointialue	6,6	6,1	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	7,1	6,5	
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 289	Koko maa	8,9		8,8
	Satakunnan hyvinvointialue	9,3		8,8
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	9,3		9,5
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3935	Koko maa	24,0		
	Satakunnan hyvinvointialue	25,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	25,7		
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, %	Koko maa	14,9		
	Satakunnan hyvinvointialue	12,8		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	14,8		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3920				
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 288	Koko maa	5,3		5,0
	Satakunnan hyvinvointialue	6,7		5,5
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	4,5		4,3
Tupakoi päivittäin, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3936	Koko maa	17,5		
	Satakunnan hyvinvointialue	19,1		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	15,0		
Tupakoi päivittäin, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3921	Koko maa	2,3		
	Satakunnan hyvinvointialue	1,8		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	1,9		
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä info ind. 306	Koko maa	6,3	6,1	
	Satakunnan hyvinvointialue	7,6	7,5	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	6,4	6,2	
Työttömät, % työvoimasta info ind. 181	Koko maa	11,4	9,5	
	Satakunnan hyvinvointialue	10,4	9,1	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	10,5	9,1	
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2017-) info ind. 4841	Koko maa	1,8		1,8
	Satakunnan hyvinvointialue	2,3		2,3
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	1,8		2,0
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017-) info ind. 4766	Koko maa	5,3		
	Satakunnan hyvinvointialue	7,2		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	4,9		

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4767	Koko maa	6,7		
	Satakunnan hyvinvointialue	8,1		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	6,5		
Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (2017-) info ind. 4768	Koko maa	6,1		
	Satakunnan hyvinvointialue	6,5		
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	6,1		
Yli 64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-C-testin tulos on: alkoholinkäyttö on hallinnassa, tai vähäisiä riskejä, % testin tehneistä info ind. 3704	Koko maa	91,6	88,4	
	Satakunnan hyvinvointialue	71,4	85,7	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue			
Yli 64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-C-testin tulos on: kohonnut riski saada alkoholihaittoja, % testin tehneistä info ind. 3703	Koko maa	8,4	11,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	28,6	14,3	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue		25,0	
Yli 64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-tulos on: alkoholinkäyttö on hallinnassa tai vähäisiä riskejä, % testin tehneistä info ind. 3700	Koko maa	92,1	89,6	
	Satakunnan hyvinvointialue	89,3	81,3	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue			
	Koko maa	7,9	10,4	

Indikaattori	Alue	2021	2022	2023
Yli 64-vuotiaat asiakkaat, joiden AUDIT-tulos on: alkoholinkäyttöön liittyy riskejä tai mahdollinen alkoholiriippuvuus, % testin tehneistä info ind. 3701				
	Satakunnan hyvinvointialue	10,7	18,7	
	Varsinais-Suomen hyvinvointialue	33,3	20,0	

Lounais-Suomen aluehallintovirasto

Päätoimipaikka

2023